

GÖTEBORGS
UNIVERSITETSBIBLIOTEK

RAPPORT FÖRSLAG TILL NYTT VERKSAMHETSUPPDRAG FÖR UNIVERSITETSBIBLIOTEKET

Margareta Hemmed, Överbibliotekarie

Sammanfattning

Överbibliotekarien fick i juni 2015 uppdraget att utforma ett förslag till nytt verksamhetsuppdrag för Göteborgs universitetsbibliotek (UB). I projektet ingick även att belysa ett antal konsekvenser av det föreslagna uppdraget. Utredningsarbetet har letts av överbibliotekarien i nära samarbete med Biblioteksnämnden och Bibliotekskansliet.

I enlighet med uppdragets direktiv sammanställdes initialt en bas för arbetet i form av en analys av biblioteksverksamhetens utveckling nationellt och internationellt samt en komparativ studie av ett antal svenska universitetsbibliotek.

Vetenskaplig och konstnärlig informationsförsörjning är bibliotekets kärnuppgift. I arbetet ingår att förse forskare, lärare och studenter med elektroniska och tryckta medier anpassade till respektive ämnesområde. I nära anslutning till detta arbete finns publicerings- och bibliometristöd, undervisning till studenter och arbetet med att skapa en god studiemiljö i bibliotekets lokaler. UB:s samhällsuppdrag är också en del i arbetet och finns tydliggjort i bibliotekslagen.

Överbibliotekarien föreslår att UB ges följande verksamhetsuppdrag:

”Göteborgs universitetsbiblioteks kärnuppgift är att ansvara för vetenskaplig och konstnärlig informationsförsörjning för studenter, forskare, lärare och allmänhet. Universitetsbiblioteket ska vårda och tillgängliggöra det kulturarv som finns i bibliotekets omfattande samlingar. Universitetsbiblioteket ska systematiskt bevaka omvärlden för att, i dialog med fakulteterna, utveckla och anpassa verksamheten. Göteborgs universitetsbibliotek ska vara ett öppet bibliotek och en mötesplats för universitetet och allmänhet.

Universitetsbiblioteket ska erbjuda tjänster i form av publiceringsstöd och digitaliseringsverksamhet riktad till universitetets lärare och forskare. Universitetsbiblioteket ska, på uppdrag från institutioner, tillhandahålla undervisning med mål att stärka studenternas informationskompetens. Vidare ska universitetsbiblioteket sörja för professionell informationstjänst och studieplatser i bibliotekets lokaler samt bibliometrisk kompetens till stöd för universitetets ledning och forskare. Biblioteket ska ägna speciell uppmärksamhet åt användare med särskilda behov.”

UB har idag en bra kvalitet i verksamheten och den omfattar rätt områden. Det är viktigt att UB får tillräckliga resurser så att verksamheten kan vara ett gott stöd till universitetets kärnverksamhet. UB:s rambudget bör fastställas i diskussion med verksamheten och skapa möjlighet till fortsatt strategisk utveckling. UB bör vara en sammanhållen organisation och överbibliotekarien bör även i fortsättningen redovisa direkt till rektor och vara med i rektors ledningsråd.

UB:s verksamhet behöver utvecklas i nära samverkan med fakulteter och institutioner och detta förutsätter ett nära samarbete och en god kommunikation. En stärkt biblioteksnämnd och en tydlig kommunikationsstruktur bör vara ett stöd i detta arbete. Samarbetet med andra organisatoriska enheter inom universitetet bör fortsätta och UB bör beredas plats i enhetsråden för PIL och ASK.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	2
Projektet.....	4
Direktiv.....	4
Process.....	4
Bakgrund	5
Forskningsbibliotekens utveckling nationellt och internationellt.....	5
Komparativ studie av ett antal svenska universitetsbibliotek.....	5
Dagens verksamhet vid Göteborgs universitetsbibliotek	5
Ett bibliotek i utveckling	6
Nytt verksamhetsuppdrag.....	8
Överväganden.....	8
Ställningstaganden.....	8
Bibliotekets tjänster till universitetets forskare och lärare	9
Bibliotekets tjänster till universitetets studenter.....	9
Bibliotekets tjänster till allmänheten	9
Förslag till nytt verksamhetsuppdrag för Universitetsbiblioteket	10
Konsekvenser och övriga frågor.....	11
UB:s ekonomi.....	11
UB:s organisation.....	11
Kontaktytor mot UB:s målgrupper.....	12
Biblioteksnämndens roll och sammansättning	12
Gränsdragningar mot andra organisatoriska enheter inom GU	12
Områden som kan kräva fortsatt utredning	13
Bilaga 1 Direktiv	14
Bilaga 2 Remissvar från Göteborgs universitets studentkårer.....	16
Bilaga 3 Analys av forskningsbibliotekens utveckling nationellt och internationellt	20
Bilaga 4 Komparativ studie av ett antal svenska universitetsbibliotek	30

Projektet

Direktiv

I juni 2015 fick överbibliotekarien i uppdrag att tillsammans med Biblioteksnämnden utforma ett förslag till nytt samlat verksamhetsuppdrag för Universitetsbiblioteket samt att beskriva dess konsekvenser inom ett antal områden. Uppdraget uppdaterades i december 2015 (bilaga 1.)

Direktivet tog sin utgångspunkt i att användarnas behov och den tekniska utvecklingen påverkar bibliotekets verksamhet och att UB:s nuvarande mycket kortfattade uppdrag därför bör utvecklas och preciseras. Bibliotekets relation till andra verksamhetsnära servicefunktioner inom universitetet behövde tydliggöras och UB:s kontaktytor mot universitetets olika ledningsfunktioner utvecklas. En komparativ studie av ett antal svenska universitetsbibliotek, framtagna av f.d. riksbibliotekarien Gunnar Sahlén, och en analys av forskningsbibliotekens utveckling nationellt och internationellt utformades för att utgöra underlag till rapporten.

Process

Utredningsarbetet har letts av överbibliotekarien i nära samarbete med Bibliotekskansliet och Biblioteksnämnden. Universitetsbibliotekets personal, Göteborgs universitets studentkårer (GUS) och en grupp av nordiska bibliotekschefer har medverkat som referensgrupper.

Arbetet påbörjades genom att en analys av biblioteksverksamhetens utveckling nationellt och internationellt sammanställdes för att utgöra bas i arbetet. Analysdokumentet skickades även ut till studentorganisationerna, som inkom med synpunkter (bilaga 2.) Biblioteksnämndens synpunkter och inkomna inspel fördes samman i ett första rapportutkast. Detta skickades även till fem nordiska bibliotekschefer för synpunkter.

Ett uppdaterat utkast presenterades vid rektors ledningsråd och biblioteksnämnden i september. Efter paus för komplettering av direktivet sammanställdes en ny version av dokumentet, som i januari skickades ut för synpunkter till nämnden och UB:s personal. Sammanställda synpunkter och Gunnar Sahléns komparativa rapport utgjorde sedan underlag för den slutrapport, som nu föreligger.

Bakgrund

Forskningsbibliotekens utveckling nationellt och internationellt

Som en förutsättning i direktivet ingick att utredningen skulle baseras på en analys av forskningsbibliotekens utveckling nationellt och internationellt. Analysen är bilagd i sin helhet (bilaga 3). Det är viktigt att biblioteket erbjuder och kontinuerligt utvecklar tjänster som står i paritet med andra bibliotek i vår omvärld. I analysens sammanfattning gick det att läsa:

”Efter att de tidigare fristående universitetsbiblioteken har inlemmats i universiteten, så har de kommit närmare lärosätenas kärnverksamhet. Med större studentkullar och den tekniska utvecklingen har informationsförsörjningen utvidgats till att bli mer användarfokuserad med ny verksamhet inom digitala tjänster, pedagogisk verksamhet, lärmiljöer, publiceringsstöd och olika former av samverkan. Detta är en utveckling som väntas fortsätta och som återspeglas i andra biblioteks uppdragsbeskrivningar”.

Efter analysens färdigställande har en förnyad trendanalys genomförts som förberedelse inför bibliotekets nästa strategiska plan. Där framgår att biblioteken i omvärlden fortsätter att utveckla lärmiljöer, stöd i publiceringsfrågor och forskningsdata, utåtriktat kulturarvsarbete samt biblioteken som plats för samordnat lärostöd.

Komparativ studie av ett antal svenska universitetsbibliotek

Gunnar Sahlin genomförde under vintern en komparativ studie av universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå, Uppsala och Örebro. Studien, som har varit ett gott stöd i projektet, jämförde biblioteken med avseende på organisation, verksamhetsuppdrag och kostnader samt undersökte hur biblioteken relaterar till kärnverksamheten med avseende på formella kontaktytor och ledning av biblioteksverksamheten. Den färdiga rapporten finns bilagd (bilaga 4.)

I rapportens sammanfattande omdömen slog Sahlin fast att UB har en bra kvalitet i verksamheten och att den omfattar rätt områden. UB genomför verksamhetsförändringar och bidrar till viktiga stödfunktioner inom forskningens och utbildningens infrastruktur. Den komparativa studien tar även fram ett antal förslag till åtgärder, som på ett betydande sätt har bidragit till slutrapportens slutsatser.

Dagens verksamhet vid Göteborgs universitetsbibliotek

Göteborgs universitetsbibliotek är på många sätt en omtyckt och välanpassad verksamhet och åtnjuter en mycket hög kundnöjdhet. I bibliotekets enkäter kan man bland annat se att 93% av universitetets studenter är nöjda med biblioteksservicen och 91% av lärarna är nöjda med det bemötande man får. Bibliotekets arbete står sig mycket väl nationellt. Bland det som kommer upp som framgångsfaktorer är de betydande samlingarna, Kvinnsam, publiceringsstödet, digitaliseringsverksamheten, det bibliometriska stödet, fjärrlåneverksamheten till andra bibliotek och bibliotekets stöd till studenter med behov av läs- och skrivstöd.

Göteborgs universitetsbibliotek finns idag digitalt på webben och på 10 fysiska platser i centrala Göteborg. I mars 2016 hade biblioteket 193 anställda exklusive studentpersonal. Kostnadsomslutningen var 2015 223 miljoner kronor. Av detta var 106 miljoner löner, 44 miljoner lokalhyra och 43 miljoner medier. Till detta kommer övriga kostnader som bland annat innefattar kostnader för bibliotekets datorer för användarna och ersättning till Chalmers bibliotek för bibliotekstjänster till universitetets studenter och forskare på Johanneberg och Lindholmen.

Biblioteket tog 2015 emot 1,34 miljoner besökare, lånade ut 531 000 tryckta böcker och förmedlade 2,0 miljoner elektroniska artiklar. Universitetsbibliotekets största användargrupp är universitetets studenter (35 642 giltiga bibliotekskort 2015-11-20) följt av anställda (5 161) och allmänhet (4 771). 2015 tillfördes 20 400 nya böcker till de tidigare ca 2,8 miljoner exemplar som förvaras och tillgängliggörs

på UB. 22 400 böcker fjärrlånades till andra bibliotek i Sverige och i utlandet. UB undervisade 15 700 studenter för att stärka deras informationskompetens. Biblioteket höll som mest öppet 8-22 på vardagar och 10-18 på helgerna under termin och tog dagligen emot 6 500 besökare.

Organisatoriskt leds biblioteket av överbibliotekarien. Biblioteken delas upp i tre biblioteksområden, Humanistiska, Samhällsvetenskapliga och Biomedicinska biblioteken. Förutom dessa finns ett område för Digitala tjänster och Bibliotekskansliet (administration). Till överbibliotekariens stöd finns Biblioteksnämnden, som utgörs av fakultetsrepresentanter och studenter, samt universitetsbibliotekets ledningsgrupp, som samlar bibliotekets chefer.

Som ett underlag till universitetets kostnadsdebiteringsprojekt gjordes 2013 beräkningar på hur UB:s budget kunde kopplas till bibliotekets olika processer. I denna framgår att bibliotekets huvudsakliga kostnader som andel av bibliotekets hela budget fördelades sig enligt tabell 1. I tabellen har personal- och lokalkostnaderna fördelats på de olika verksamhetsprocesserna enligt tidigare arbetstidsanalys och en analys av lokalytan.

Tabell 1. Kostnader som andel av hela bibliotekets kostnadsomslutning för bibliotekets huvudsakliga verksamhetsprocesser.

Process	Budgetandel
Media	65,8%
<i>varav tryckt media</i>	47,0%
<i>varav elektronisk media</i>	18,8%
Kundservice	15,5%
Administration	5,2%
IT-stöd	4,1%
Publicering	2,9%
Studieplatser utanför läsesal	1,7%
Läsesal	1,6%
Fjärrlån till andra bibliotek	1,5%
Undervisning	1,3%
Lässtöd	0,4%

Man kan notera att bibliotekets basverksamhet (media, kundservice, it-stöd, läsesal, fjärrlån med tillhörande administration) står för mer än 93% av bibliotekets kostnadsomslutning. Av övriga kostnader står publiceringsstöd, open access support, bibliometri och publikationsregistrering för 2,9%, studieplatser utanför läsesal 1,7% och undervisning 1,3%. Övriga bidrar med mindre än 1% vardera.

Man ser också att kostnaden för förvärv och cirkulation av tryckt material är högre än för elektronisk media, där kostnaden är begränsad till inköp och tillgängliggörande system. Samtidigt motsvarar den årliga kostnaden för nyförvärv av elektroniska medier 85% av den totala mediabudgeten.

Ett bibliotek i utveckling

Biblioteket måste kontinuerligt utveckla och ompröva sin verksamhet. UB är en del av GU och därmed Vision 2020 och ska ha målet att utveckla det bästa stödet för framtidens universitet.

För att komma dithän hade UB:s strategiska plan som togs fram 2012 ett antal mål och strategier för verksamheten. Kvalitetsutveckling var en röd tråd genom hela strategin. Genom en kartläggning skulle bibliotekets forskarspecifika tjänster förbättras och studenter och lärare erbjudas undervisningsverksamhet och en god fysisk och virtuell lärmiljö. På samverkanssidan hade biblioteket som mål att ge omvärlden bättre tillgång till universitetets publikationer och förbättra tjänsterna till

allmänheten. Förbättringsarbetet med bibliotekets arbetsmiljö skulle fokusera på det systematiska arbetsmiljöarbetet, kompetensutveckling och utvecklat aktivt ledarskap.

När biblioteket nu står mitt uppe i arbetet med att utforma en ny strategisk plan, så kan vi konstatera att UB genomfört i stort sett alla de strategiska åtagandena som planerades 2012. Genom arbetet har biblioteket varit ett betydande stöd i universitetets gemensamma arbete mot Vision 2020 samtidigt som personalen har fortsatt att vara delaktig i att skapa ett bibliotek i utveckling.

Nytt verksamhetsuppdrag

Överväganden

I universitetets arbetsordning sammanfattas universitetsbibliotekets uppdrag med att biblioteket ska ansvara för vetenskaplig och konstnärlig informationsförsörjning för studenter, lärare, forskare och andra intressenter. Även om detta beskriver bibliotekets huvuduppgift, så speglar uppdraget inte ett modernt universitetsbiblioteks samtliga ansvarsområden. Det är också alltför kortfattat för att uppfattas som tydligt. Uppdraget bör därför utvecklas och uppdateras i enlighet med utredningens direktiv.

Kraven på biblioteket är många och skiftande. Humanistiska forskare är primärt intresserade av bibliotekets tryckta samlingar och arkiv, medan medicinska forskare nästan uteslutande använder bibliotekets elektroniska tidskrifter. Forskare är generellt mer intresserade av medierna, medan studenter efterlyser studieplatser med bra stödverksamhet, undervisning och kurslitteratur. Arbetet med uppdraget måste därför kännetecknas av ansvarstagande för helheten och en förståelse för att UB:s roll är att vara en resurs för samtliga behov vid universitetet.

Bibliotekens och universitetens samhällsuppdrag är långtgående och UB:s tjänster sträcker sig redan idag utanför universitetet. Den nya bibliotekslagen påtalar bibliotekens ansvar för fri åsiktsbildning och upplysning och dessutom finns kravet på universitetet att samverka med samhället. Detta är nya uppdrag som förändrat biblioteket de senaste åren.

Frågan om hur själva uppdraget ska utformas är inte trivial. Idag har biblioteket ett mycket kortfattat uppdrag med relativt lång livslängd. Med en tydligare uppdragsformulering kan man behöva se över uppdraget oftare. Vi kan få begränsat stöd från andra svenska högskolebiblioteks uppdrag, då en majoritet idag saknar skriftliga sådana. Dessutom utvecklas vår omvärld och inte minst informationsområdet snabbt. Vi har utformat ett förslag till uppdrag som ger ett bra stöd till verksamheten samtidigt som det främjar fortsatt utveckling och anpassning till dagens och framtidens universitet.

Ställningstaganden

Universitetsbiblioteket har en nyckelroll i sitt stöd till kärnverksamheten och bidrar också till dess attraktionsförmåga för presumtiva studenter och forskare. Detta är en framgångsfaktor för universitetet i sin helhet. UB:s verksamhet sträcker sig över hela det ämnesmässiga spektret för att stödja universitetets breda verksamhet. Det är viktigt att biblioteket håller samma goda kvalitet som jämförbara nationella och internationella lärosäten. Därför blir de bilagda analyserna av universitetsbibliotek i omvärlden en naturlig utgångspunkt för diskussionen.

En föränderlig omvärld kräver att UB har en aktiv omvärldsbevakning och ett starkt utvecklingsarbete. UB arbetar kontinuerligt med att justera verksamheten i relation till användarnas förändrade krav. Samtidigt måste ett nytt uppdrag fokusera på bibliotekets huvudsakliga uppgifter och ett nytt mera detaljerat uppdrag, med utpekade huvudverksamhets- och utvecklingsområden, framför allt tydliggöra verksamheten.

UB ska ha en sammanhållen verksamhet. Gemensamma biblioteksprocesser, bibliotekslokaler och studieplatser skapar stora samordningsvinster för universitetet. Beslut om UB:s verksamhet bör tas universitetsgemensamt med hänsyn till universitetets samlade behov. Den nya bibliotekslagen ställer ökade krav på biblioteken att verka för demokrati, öka intresset för bildning och ge extra uppmärksamhet till grupper med funktionsvariation och personer med annat modersmål än svenska. Detta måste uppdraget ta hänsyn till.

Den snabba utvecklingen på teknik- och informationsområdet gör att kraven på, och behoven av, bibliotek förändras. Detta ställer krav på fortsatt systematiskt strategi- och kvalitetsarbete tillsammans med olika former av samverkan med andra liknande bibliotek.

Vetenskaplig och konstnärlig informationsförsörjning är bibliotekets kärnuppgift. Biblioteket ansvarar för att anskaffa, förvara och förmedla medier samt att bygga samlingar med relevans för universitetets nuvarande och framtida verksamhet. Idag och en tid framåt kommer det att finnas medier i både elektroniskt och tryckt format. Därför behöver biblioteket såväl välutvecklade processer för tryckt litteratur som en högklassig teknisk infrastruktur för tillhandahållande av resurser i digitalt format.

Bibliotekets tjänster till universitetets forskare och lärare

Bibliotekets kärnuppgift är att förse forskare och lärare med elektroniska och tryckta medier anpassade till respektive ämnesområde. UB är en central forskningsinfrastruktur och har ett uppdrag att bevara vårt kulturarv. Det unika materialet är inte enbart en informationsbärare utan också i många fall själva forskningsobjektet. Universitetsbiblioteket ska erbjuda digitalisering med mål att tillgängliggöra kulturarvet.

Bibliotekets elektroniska tjänster har gjort det möjligt för stora grupper av forskare och lärare att ta del av service utanför de fysiska biblioteken. Detta ställer krav på biblioteket att fortsätta att anpassa sitt tjänsteutbud oberoende av bibliotekslokalen.

Biblioteket ska fortsätta att utveckla arbetet med publiceringssupport, registrering och granskning i GUP-databasen samt stöd till Open Access-publicering, som är en värdefull service till universitetets forskare. Publikationsanalys och bibliometri är idag en förutsättning för flera delar av universitetets stöd till forskare. UB ska ha en bibliometrisk expertis som omvärldsbevakar området och erbjuder universitetet anpassade tjänster. Flera universitetsbibliotek utvecklar idag olika former av stöd i arbetet med forskningsrådata och UB bör finnas med i den nationella och internationella utvecklingen inom området de kommande åren.

Bibliotekets tjänster till universitetets studenter

Bibliotekets ansvar för informationsförsörjning är centralt även för universitetets studenter. Bibliotekslagen pekar på bibliotekets uppgift att anpassa stödet till studenter med funktionsvariation och med annat modersmål än svenska. Det innebär bland annat att universitetsbiblioteket har tekniskt och programässigt väl utrustade lässtudier för att tillgängliggöra text på alternativa sätt. Dessutom ska UB tillhandahålla kurslitteratur i anpassad mängd för att bidra till universitetets arbete med likabehandling och breddad rekrytering.

Universitetsbibliotekets arbete med att erbjuda undervisning och stöd till arbetet med att öka studenternas informationskompetens är en del i arbetet mot universitetets mål att säkra studenternas förmåga att söka, värdera och hantera information, som lyfts fram i Högskolelagen (1992:1434, 1 kap, §§ 8-9). Biblioteket bör i övrigt vara aktivt i utvecklingsområden inom digitalt lärande och blended learning.

Biblioteket ska vidare bidra till en god och lättillgänglig studiemiljö vid universitetet genom att erbjuda studieplatser i bibliotekets lokaler och stöd av bibliotekspersonal. Tillgången till studieplatser är ett centralt utvecklingsområde och av gemensamt intresse för biblioteket, studenterna och institutionerna, vilka bör utveckla miljöerna i samförstånd. Studenterna framhåller tydligt att biblioteket är en naturlig mötesplats där studenter från olika ämnesbakgrund kan mötas både dag- och kvällstid samt under helger.

Bibliotekets tjänster till allmänheten

Bibliotekslagens samhällsuppdrag är tydligt och biblioteket ska vara en plats med låga trösklar där möten kan skapas mellan universitet och allmänhet. De större universitetsbibliotekens utställnings- och programverksamhet bidrar till bildning, belyser aktuella ämnen och lyfter fram kulturarvet genom

närheten till rika samlingar och universitetets utbildning och forskning. UB är ett bibliotek i det allmänna biblioteksväsendet och öppet för alla.

Förslag till nytt verksamhetsuppdrag för Universitetsbiblioteket

Med detta föreslår vi att Universitetsbiblioteket ges följande verksamhetsuppdrag:

Göteborgs universitetsbiblioteks kärnuppgift är att ansvara för vetenskaplig och konstnärlig informationsförsörjning för studenter, forskare, lärare och allmänhet. Universitetsbiblioteket ska vårda och tillgängliggöra det kulturarv som finns i bibliotekets omfattande samlingar. Universitetsbiblioteket ska systematiskt bevaka omvärlden för att, i dialog med fakulteterna, utveckla och anpassa verksamheten. Göteborgs universitetsbibliotek ska vara ett öppet bibliotek och en mötesplats för universitet och allmänhet.

Universitetsbiblioteket ska erbjuda tjänster i form av publiceringsstöd och digitaliseringsverksamhet riktad till universitetets lärare och forskare. Universitetsbiblioteket ska, på uppdrag från institutioner, tillhandahålla undervisning med mål att stärka studenternas informationskompetens. Vidare ska universitetsbiblioteket sörja för professionell informationstjänst och studieplatser i bibliotekets lokaler samt bibliometrisk kompetens till stöd för universitetets ledning och forskare. Biblioteket ska ägna speciell uppmärksamhet åt användare med särskilda behov.

Konsekvenser och övriga frågor

En del i uppdraget var att överblicka konsekvenserna av ett möjligt nytt uppdrag. Då dagens biblioteksverksamhet är välanpassad och i linje med det föreslagna uppdraget, så har utredningsarbetet istället fokuserat på förbättringsåtgärder inom de områden som direktivet tar upp.

UB:s ekonomi

Mycket av diskussionerna kring projektet har företagits i ekonomiska termer. UB måste få tillräckliga resurser så att den dagliga verksamheten ger ett gott stöd till universitetets kärnverksamhet. I Sahlins rapport framgår det att bibliotek med stort stöd till humaniora och samhällsvetenskap kräver mer utvecklade biblioteksorganisationer. Detsamma gäller bibliotek i förhållandevis utbildningstunga universitet. Sammantaget gör det att dagens finansieringsnivå är rimlig.

Samtidigt är det viktigt att verksamheten kontinuerligt anpassas till användarnas behov. Med universitetets ökade ambitionsnivå på forskningssidan har andelen mediakostnader i UB:s budget ökat från 16% till drygt 19% på sex år. Detta har krävt en återhållsam personalpolitik och nyanställningar har gjorts i riktade satsningar. UB har effektiviserat och centraliserat funktioner för att ge utrymme till verksamhetsutveckling.

Bibliotekets mål för de kommande åren är fortsatta satsningar på mer media och påkallad strategisk utveckling. Det kommer att krävas fortsatta effektiviseringar om inte bibliotekets andel av universitetets kostnadsomslutning ska öka. De närmaste åren kommer biblioteket att använda sitt myndighetskapital till att byta bibliotekssystem och återbetala en tidigare skuld till universitetet. Dagens systemmiljö är föråldrad. Samtidigt gör ofördelaktiga valutakurser att utländska medieinköp ökar bibliotekets kostnader med ytterligare 2 miljoner per år.

Dagens schablonmodell för beräkning av UB:s ramintäkt är problematisk. Alla fördelningar bör föregås av verksamhetsfokuserade diskussioner. Därför föreslår vi att 3,7%-modellen tas bort. Biblioteket bör i fortsättningen redogöra för föreslagna satsningar i Biblioteksnämnd innan rambeloppet beslutas i juni. Detta innebär en återgång till den modell som gällde innan automatiken infördes, då budgeten efter löne- och kostnadsuppräknung justerades utifrån planerade effektiviseringar och satsningar. Man kan givetvis överväga att utreda formen för UB:s budgetprocess vidare.

Det har också framkommit kritik mot kostnadsdebiteringsmekanismen som fördelar UB:s rambelopp till fakulteterna. Studietunga fakulteter får idag betala procentuellt mer för biblioteksservicen. Man bör istället överväga en modell där UB:s kostnader bryts ut innan fördelningen av statsbidrag görs till fakulteterna. Detta skulle tydliggöra universitetets gemensamma ansvar för biblioteksverksamheten. Resultatet av en sådan modell hade blivit att alla fick betala samma procentuella bidrag till UB:s verksamhet och extremnivåer hade undvikits. Vi lämnar till rektor att avgöra om även kostnadsdebiteringsmekanismen ska ses över i en fortsatt utredning.

I sammanhanget kan det också vara intressant att likt universitetsbiblioteken i Uppsala, Umeå och Örebro söka ökat samarbete med sjukhusbiblioteken för att minska universitetets bibliotekskostnader.

UB:s organisation

UB har idag en effektiv linjeorganisation uppdelad på grova ämnesområden, vilken är väl anpassad till bibliotekens olika behov. UB ska fortsatt vara en sammanhållen organisation för att ta vara på de fördelar som det finns i gemensamma inköp, system och utvecklingsarbete.

I likhet med Sahlin föreslår vi att överbibliotekarien även i fortsättningen redovisar direkt till rektor och är med i rektors ledningsråd. Det är den organisatoriskt mest effektiva lösningen för universitetsbibliotekens speciella roll som akademisk stödverksamhet. En lösning där biblioteket förs

närmare universitetsförvaltningen gagnar inte behovet av nära kommunikation med akademi och användare.

Kontaktytor mot UB:s målgrupper

Universitetsbiblioteket har fyra stora målgrupper: forskare, lärare, studenter och allmänhet. Vi strävar efter att ha två former av kontaktytor för vardera grupp, en användaryta och en strategisk yta.

Användarytan är inriktad mot att samla in information direkt från användarna. Den strategiska ytan är nödvändig för att kunna anpassa biblioteket till universitetets framtida utveckling. Denna yta utgörs av kontakter i linjen (universitetsledning, dekaner och prefekter) respektive med studentkårerna. Idag är kontaktytan mot allmänheten begränsad och främst användarfokuserad.

Tidigare analyser och diskussioner under projektets gång har visat att vi bör förstärka våra kontakter med fakulteter och institutioner. Vi behöver skapa en tydlig kommunikationsstruktur, som Sahlin benämner det i sin studie. Mycket av UB:s verksamhet behöver utvecklas i nära samverkan med fakulteter och institutioner och detta förutsätter ett nära samarbete och en god kommunikation. Vi föreslår därför att biblioteksnämnden stärks och att berörd bibliotekschef kallas till fakulteternas prefektråd minst en gång per termin för diskussioner och verksamhetsprioriteringar, till exempel i samband med budgetarbetet.

Även samarbetet med studentkårerna är viktigt. Därför bör studentkårens ledning vara representerad i biblioteksnämnden och försöksverksamheten med en speciell kontaktstudent för UB permanentas.

Biblioteksnämndens roll och sammansättning

Biblioteksnämnden är en viktig aktör för samverkan mellan UB och universitetets fakulteter och studentorganisationer. Idag är biblioteksnämnden en rådgivande nämnd ställd till överbibliotekariens förfogande. Ledamöterna utses av fakulteternas dekaner och studentkårerna. Nämnden är en viktig gruppering för biblioteket för att diskutera biblioteksutveckling och för kommunikation med kärnverksamheten.

Alla intervjuade i Sahlins studie var överens om att nämndens roll måste stärkas. Detta bör åstadkommas genom att nämndens sammansättning förändras så att fakulteternas ledamöter också ska ha en ledningsroll inom resp. fakultet/institution. Prorektor eller annan ledande person bör vara ordförande medan överbibliotekarien blir föredragande. Nämnden bör också kompletteras med en extern ledamot från en liknande biblioteksverksamhet. Ett arbetsutskott med ordförande, vice ordförande, överbibliotekarie och UB:s ordinarie ledamot bör bereda och följa upp mötena.

Det är också viktigt att nämnden får ett tydligt mandat. Nämnden bör vara rådgivande. Frågor rörande budgetäskande, budget, verksamhetsplan, mål och strategier ska behandlas i nämnden innan beslut fattas av överbibliotekarien. Ett namnbyte till biblioteksråd bör övervägas.

Gränsdragningar mot andra organisatoriska enheter inom GU

Förutom fakulteter och institutioner samarbetar Universitetsbiblioteket med ett stort antal organisatoriska enheter inom universitetet. Då verksamheten utvecklas snabbt uppkommer relativt ofta frågor som kan vara möjliga att samverka kring. Ett urval av de senaste årens samarbetsområden är samlade i tabell 2.

Tabell 2. Samarbeten mellan UB och organisatoriska enheter inom universitetet förutom fakulteter och institutioner.

Organisation	Samarbeten i urval
Enheten för pedagogisk utveckling och interaktivt lärande (PIL)	Biblioteksmoduler i GUL
Enheten för akademiskt språk (ASK)	Språkstöd i bibliotekslokalerna
Nationella sekretariatet för genusforskning	Webbportaler på genusområdet
Göteborgs miljövetenskapliga centrum (GMV)	Webbresurser inom hållbar utveckling Samlad portal för biblioteksresurser inom hållbar utveckling och miljö
Svensk Nationell Datatjänst (SND)	Support kring forskningsrådata Digitalisering av statistisk data
Forsknings- och innovationskontoret (FIK)	Bibliometriskt verksamhetsunderlag
Kommunikationsenheten	Webbutveckling Utveckling av kommunikationsstrategi Utveckling av ny GU-katalog E-plikt
Utbildningsenheten	Stöd åt studenter med läs- och skrivsvårigheter
Ekonomienheten	Upphandling av bok-, tidskrifts- och postleverantörer
Enheten för myndighets- och utvecklingsstöd	Strategi för bevarande av elektroniska handlingar vid GU E-plikt
Fastighets- och serviceenheten	GU-print Campusservice Tentamensverksamhet
IT-enheten	E-plikt

Samarbetsområdena är breda och av många olika slag. Samarbetet med PIL har pågått länge. En styrka i arbetet med PIL är att de har stödverksamhet för lärarna medan vi har direktkontakt med studenterna. Vi har bland annat samarbetat kring utveckling av webbkurser för GUL. En annan organisation som vi nyligen påbörjat ett samarbete med är språkstödet, där biblioteken kan fungera som en plats där språkstödet kan bli mer tillgängligt för studenterna. SND har en omfattande verksamhet med stora lagringsutrymmen för forskningsdata. De önskar stöd från biblioteket i form av support till forskare och stöd inom metadatautveckling och datakurering.

Det är tydligt att biblioteket har mycket samröre med vissa organisationer och mindre med andra. Det är i de flesta fall tydligt vilka expertisområden vardera organisationen bidrar med och gränsdragningen är naturlig. I andra fall är samarbetet betydande, vilket leder till behov av nära organisatoriska lösningar. Vi föreslår därför att UB på nytt bereds plats i enhetsråden för PIL och ASK.

Områden som kan kräva fortsatt utredning

Vi föreslår att en ny utredning tar fram en process för beredning av UB:s rambudget. I samband med denna kan även en översyn av kostnadsdebiteringsmodellen göras. Vidare föreslår vi att en utredning görs för att skapa en stabil kommunikationsstruktur mellan UB och fakulteter/institutioner, som komplement till en stärkt biblioteksnämnd.

PM

Datum:
2015-12-14

Dnr:
V 2015/522

Mottagare:
Margareta Hemmed

Handläggare:
Magnus Petersson

Uppdrag till överbibliotekarie och biblioteksnämnd att utforma ett förslag till verksamhetsuppdrag för Universitetsbiblioteket

Bakgrund

Universitetsbibliotekets (UB) verksamhet styrs av Bibliotekslagen (2013:801) och av universitetets arbetsordning samt av en rad rektorsbeslut¹. Sammantaget innebär detta ett tämligen mångfacetterat uppdrag för UB.

Med anledning av den omfattande projektering som sker inom ramen för universitetets olika campusprojekt, där biblioteket är en central aktör, har frågan om UB:s samlade verksamhet och uppdrag varit föremål för diskussion i olika forum. UB:s traditionella roll utmanas också av den snabba teknikutveckling som sker inom informations- och publiceringsområdet. Nya behov utvecklas också kontinuerligt inom olika student- och forskningsgrupper. Nationellt och internationellt märks en tydlig rörelse att biblioteken i allt större utsträckning blir en del av en samlad lärmiljö som erbjuder olika typer av tjänster till studenter och lärare.

Den pågående utvecklingen innebär att UB:s verksamhetsuppdrag behöver preciseras och utvecklas. En viktig fråga i detta sammanhang är att klargöra UB:s ansvar i relation till andra delar av universitetet när det gäller olika typer av stöd till lärare och studenter.

¹ Se exempelvis : E-plikt: http://medarbetarportalen.gu.se/digitalAssets/1476/1476299_protokoll-2014-02-17.pdf, Bibliometri: <http://www.ub.gu.se/publicera/bibliometri/analys/>, http://www.ub.gu.se/info/bibliometri/analys/Bibliometrisk-analys_granskning_r.pdf
Open access: http://www.ub.gu.se/info/organisation/biblnamnd/protokoll/namndprotokoll/Protokoll-BN-141_justerat.pdf, GUP, rektorsbeslut 2007-01-08, Kvalitetssäkring av GUP, rektorsbeslut 2014-02-17, Studentplatser, rektorsbeslut 2009-11-23

Överväganden

Den skisserade utvecklingen av UB:s verksamhet innebär att det finns behov av ett samlat verksamhetsuppdrag som är väl förankrat internt inom UB, men också gentemot de grupper som UB:s verksamhet primärt vänder sig till.

Biblioteksnämnden har enligt arbetsordningen en rådgivande roll till överbibliotekarien samt utgör, genom sin representation, en tydlig kontaktyta mot fakulteter och studenter i strategiska biblioteksfrågor. Det är därför rimligt att utarbetande av ett förslag till verksamhetsuppdrag sker i direkt samverkan med biblioteksnämnden under ledning av överbibliotekarie.

UB:s allt tydligare servicefunktion, som i allt högre grad sker IT-baserat, ställer ökade krav på en tydlig intern samordning så att tjänsterna utvecklas effektivt och i samarbete med andra delar av universitetet. Ett förnyat verksamhetsuppdrag bör därför, förutom övergripande verksamhetsinriktning, belysa gränsdragningen gentemot andra aktörer när det gäller olika typer av stöd- och servicefunktioner till primärt studenter och lärare. En sådan belysning kan också resultera i förslag gällande hur UB ska verka för utvecklade kontaktytor mot universitetsledning, fakulteter, institutioner och studenter samt mot olika typer av externa aktörer.

Ett förnyat verksamhetsuppdrag kan innebära att nuvarande ram för tilldelning av medel för att täcka UB:s kostnader kan förändras. Det ligger dock inte i detta uppdrag att ta fram förslag på förändring av nuvarande fördelningsmodell. En utgångspunkt för verksamhetsuppdraget ska dock vara att UB:s totala andel av universitetets samlade kostnader inte får öka.

Rektor beslutar

- att överbibliotekarien, i samarbete med Biblioteksnämnden, ges i uppdrag att lämna förslag på ett samlat verksamhetsuppdrag för universitetsbibliotekets verksamhet,
- att förslagen ska basera sig på en analys av hur biblioteksverksamheten utvecklas nationellt och internationellt,
- att förslaget till verksamhetsuppdrag ska ange universitetsbibliotekets huvudsakliga ansvarsområden,
- att det till förslaget ska anges möjliga konsekvenser avseende den egna organisationen, kontaktytor mot olika målgrupper samt gränsdragningsproblem gentemot andra organisatoriska enheter inom universitetet. I denna del kan förslag till biblioteksnämndens uppdrag och sammansättning också lämnas,
- att det i förslaget kan utpekade områden som eventuellt behöver fortsatt utredning,
- att förslagen, förutom Biblioteksnämnden, ska vara förankrade i rektors ledningsråd samt i andra organ som överbibliotekarie finner lämpliga,
- att det till förslaget ska bifogas en övergripande ekonomisk konsekvensanalys,
- att det som stöd till överbibliotekarien ska knytas extern expertis med ett specifikt uppdrag att göra en jämförande studie av några andra nationella universitetsbibliotek. Kostnaden för denna expertis ska belasta rektors disposition.
- att ett förslag ska inkomma till rektor senast 2015-03-31.
- detta uppdrag ersätter beslut daterat 2015-06-16.

Pam Fredman
Rektor

Sida 1/1

Remissvar angående Universitets Bibliotekets förnyade verksamhetsuppdrag

Universitets Biblioteket (UB) fyller en central roll för många under studietiden vid Göteborgs universitet. Biblioteket fyller ett antal essentiella funktioner för studenter ur Göteborgs universitets studentkårers (GUS) perspektiv. Dessa kan sammanfattningsvis listas till: att erbjuda kurslitteratur, bistå med hjälp vid informationssökning, utbilda i bland annat informationssökning och plagiering, erbjuda särskilt stöd och material för studenter med funktionsvariationer och funktionsnedsättningar samt erbjuda en alternativ studiemiljö och studieplatser för alla studenter oavsett fakultetstillhörighet.

En god studiemiljö

Studieplatserna ute på fakulteterna är ofta placerade på ett sådant sätt att det inte kan garanteras tystnad och studie-ro. Biblioteken fungerar därför ofta som en plats dit en kan gå och studera i lugn och ro. Biblioteket erbjuder även idag grupprum vilket gynnar studenter som arbetar i grupp men samtidigt behöver tillgång till referensexemplar så väl som vi ser att biblioteket som mötesplats gynnar samverkan mellan studenter och forskarstuderande från olika ämnesområden. Således ser GUS gärna att UB får så väl uppdraget som resurserna till att utöka antalet studieplatser, både individuella studieplatser och mötesrum, i sina lokaler ytterligare. Vi vill dock vara tydliga med att dessa studieplatser inte ska ersätta utan komplettera de studieplatser och grupprum som finns ute på fakulteterna i dagsläget.¹

Tillgång till litteratur och annat material

En annan grundläggande funktion som UB fyller är tillgången till kurslitteratur, antingen genom att kunna låna hem eller sitta och läsa referensexemplaret på plats. Att kunna erbjuda lånbar, avgiftsfri

¹ Då vi får starka signaler från studentpopulationen att det totala antalet studieplatserna i universitetets lokaler brister framför allt i antal men även i vissa fall ur arbetsmiljösynpunkt så önskar vi givetvis att fakulteterna skulle få liknande uppdrag och resurser för att utöka och uppdatera även sina lokala studieplatser.

2015/16

kurslitteratur är det minsta som ett universitet kan göra för att gynna en breddad genomströmning i vår mening. Göteborgs universitet har en väldigt heterogen studentgrupp jämfört med många andra lärosäten och arbetar mer och mer med breddad rekrytering. Med ett lyckat sådant arbete kommer det antas fler och fler studenter utan de ekonomiska förutsättningarna att bekosta all sin litteratur på egen hand. Det gör att en god tillgång på lånbar kurslitteratur är helt väsentlig för att alla studenter ska kunna klara av sin utbildning med likvärdiga förutsättningar. Vidare är UB för många en källa till kunskap kring informations- och litteratursökning. Biblioteket fyller ett viktigt tomrum inom utbildningen vid universitetet då de kan vägleda och utbilda studenter gällande plagiering samt hur de på enklast sätt finner litteratur till examensuppsats eller hemtentamina. Därför anser GUS att UB bör få så väl uppdraget som resurserna till att utöka mängden avgiftsfri, lånbar litteratur så väl i form av digitalt som fysiskt material.

Utbildningsuppdraget

UB har redan i dag ett viktigt uppdrag genom samverkan med fakulteter, studenter och det omgivande samhället. GUS anser att UBs roll i relation till fakulteter, institutioner eller motsvarande är mycket viktig för utbildningskvalitén. Bland personalen på UB finns stor kompetens som kan komma studenterna till del om det skapas en än tätare kontakt mellan UB och institutioner/fakulteter. UB brukar i dagsläget redan ha ett stående inslag i diverse utbildningar kring plagiat, källhantering, referenssystem och liknande. Därför anser GUS att UB även fortsättningsvis bör ha ett utbildande uppdrag och berörd personal bör således även erbjudas möjlighet att gå de högskolepedagogiska kurser som universitet håller. I ett sådant erbjudande bör självfallet även frigörande av timmar i tjänst för att gå dessa utbildningar inkluderas – ett gott lärarstöd är fundamentalt för att kunna ge ett gott studerandestöd.

Teknisk utveckling och digitalisering

Vi på Göteborgs Universitets Studentkårer är fullt övertygade om att UB måste bli än bättre inom den teknologiska utvecklingen med större utbud av kurslitteratur som elektronisk resurs. Genom att skapa fler elektroniska tjänster kan biblioteket även på lång sikt tillfredsställa framtida behov hos såväl studenter som forskare. Dock ska det fysiska biblioteket inte förringas och särskilt inte dess betydelse som studie- och mötesplatser med sitt unika läge med nära tillgång till referensmaterial.

2015/16

Tidsramen för uppdraget

När det kommer till frågan om verksamhetsuppdragets tidsramar menar vi på att den borde förnyas i enlighet med universitetets övriga cykler. Det mest gynnsamma ur studentpåverkanssynpunkt hade varit att förnya och/eller fastslå uppdraget var tredje år. För att UB ska hinna få stabiliteten i verksamheten efter ett eventuellt förändrat uppdrag ser vi dock en vinst i att låta tidsramen löpa om sex år istället. Annars kan det finnas en risk att det uppstår en ryckighet i systemet och det blir svårt för UB att göra investeringar på längre sikt. Med detta i åtanke ser GUS alltså helst att uppdraget löper antingen om tre eller sex år i taget.

Övriga kommentarer

Universitet har som uppgift att förmedla sin forskning till det omgivande samhället och biblioteket är ett bra forum för just detta. Eftersom alla kan skaffa ett lånekort på UB så möjliggör det även att de som är intresserade har möjlighet att ta del av den kunskap som finns där. I och med de nya campusprojekten som just nu arbetas på runt om på GU kommer UB få en ännu mer framträdande roll genom sin möjlighet att skapa mötesplatser i sina lokaler mellan studenter, allmänheten och forskare. Denna funktion bör även fortsättningsvis värdesättas och framhållas. På sikt ser GUS även gärna att exempelvis utbildning i hur en kan publicera sitt arbete erbjuds studenter även på grund- och avancerad nivå, detta är ett arbete som till exempel skulle kunna ske i samarbete med *Studenter i forskning*² eller en liknande organisation.

Sammanfattningsvis

GUS anser att ett levande bibliotek med goda resurser och ett brett men tydligt uppdrag är en av grundpelarna för ett levande universitet. Vi ser biblioteken och biblioteksmiljön som en direkt kvalitetshöjande faktor för utbildningarna vid Göteborgs universitet.

Göteborgs universitets studentkårer anser att

- Det ska finnas studieplatser på biblioteken, även tysta läsplatser och grupprum.
- All kurslitteratur ska finnas vid biblioteken. Kurslitteratur ska finnas i goda och adekvata volymer att låna och där det finns endast ett eller ett fåtal exemplar är det särskilt viktigt

² <http://saks.gu.se/studiesocialt/sif>

2015/16

att de finns som e-böcker och e-böcker överlag borde finnas tillgängliga i så stor utsträckning som möjligt.

- Bibliotekens verksamhet bör integreras mer i grundutbildningen och marknadsföras mer till studenterna. Främst kurser och kunskaper rörande informationssökning i de databaser som biblioteken tillhandahåller, korrekt användning av referenssystem samt information om plagiat.
- Alla studenter ska komma in i alla bibliotek, tillgängligheten på biblioteken skall vara god. Med tillgänglighet menar vi att oavsett vilken fakultet studenten studerar vid ska hen få access till samtliga bibliotek. Ett tillgängligt bibliotek innebär också att dess lokaler, material och information ska vara tillgängligt för alla oavsett fysiska och psykiska förutsättningar. Biblioteken skall ha generösa öppettider även på helger och i samband med examination.
- Biblioteket ska ha en nyckelroll i samverkansarbetet vid Göteborgs universitet, särskilt mellan studenter och forskare samt mellan forskare och studenter från olika ämnesbakgrunder.

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

ANALYS FORSKNINGSBIBLIOTEKENS UTVECKLING NATIONELLT OCH INTERNATIONELLT

Håkan Carlsson, Göteborgs universitetsbibliotek

Sammanfattning

Denna rapport har sammanställts som en del i arbetet med att ta fram ett förslag till nytt uppdrag för Göteborgs universitetsbibliotek.

Efter att de tidigare fristående universitetsbiblioteken har inlemmats i universiteten, så har de kommit närmare lärosätenas kärnverksamhet. Med större studentkullar och den tekniska utvecklingen har informationsförsörjningen utvidgats till att bli mer användarfokuserad med ny verksamhet inom digitala tjänster, pedagogisk verksamhet, lärmiljöer, publiceringsstöd och olika former av samverkan. Detta är en utveckling som väntas fortsätta och som återspeglas i andra biblioteks uppdragsbeskrivningar.

1. Bakgrund

Detta dokument har som mål att kort samla en bild av den nationella och internationella forskningsbiblioteksutvecklingen. Analysen ska kunna ligga till grund för överväganden och ställningstaganden i arbetet med att ta fram ett nytt uppdrag för Göteborgs universitetsbibliotek. Redogörelsen tar avstamp i bibliotekens historiska bakgrund för att sedan diskutera dagens bibliotekstjänster och framtida trender.

1.1. Forskningsbibliotekens utveckling i stora drag

Uppsala UB var Sveriges första forskningsbibliotek och grundades 1620 (Ottervik and Möhlenbrock 1973: 22). De tidiga biblioteken var boksamlingar och verksamheten gick i stort ut på att samla intressant material (Kaufman 2005; Hammer 1981). Samlingarna, som hade en museal karaktär, saknade cirkulation och materialet fick läsas på plats (Lerner 2009: 113). De fåtaliga användarna var forskare eller lärare från närliggande lärosäten eller kyrkan.

Biblioteken var till en början fristående från lärosätena och tog emot bidrag från olika håll. Göteborgs universitetsbibliotek startades 1861 som Göteborgs musei bibliotek (Ottervik and Möhlenbrock 1973: 25). Boksamlingen växte genom donationer och depositioner av olika slag. I samband med bildandet av högskolan utvidgades biblioteket till att även vara högskolans bibliotek och en gemensam fristående organisation, Göteborgs stadsbibliotek, bildades. Biblioteket var kommunalt verk och blev 1961 en del av universitetet och förstatligat. Biblioteken finansierades med ett nationellt biblioteksanslag, som till en början var begränsat, men vilket utvidgades efter kriget (Borg et al. 2010; Hammer 1981: 3).

Efter integreringen med högskolorna har biblioteken verksamhetsmässigt och organisatoriskt närmat sig lärosätenas kärnverksamhet (Thomas 2014: 11) och biblioteket har blivit mer av en regional och lokal angelägenhet (Karlsson et al. 2003).

1.2. Anledningar till förändringar

Biblioteken har förändrats starkt sedan mitten på 1900-talet. Universitetens växande studentkullar och växande utbud av ämnen och fakulteter, och därmed publikationer, har påverkat verksamheten (Thomas 2014: 15; Lidman 2008: 2; Hammer 1981: 1). Den tekniska utvecklingen har förändrat och förenklat tillgången till information (Borg et al. 2010) och därmed förändrat användarnas krav på biblioteket (ACRL 2012; Schmidt, Pohjola-Ahlin och Haglund 2008). Ekonomins svängningar har periodvist skapat behov av rationaliseringar och effektivisering (Nelke 2011).

Idag står biblioteken på flera ben. Informationsförsörjningen är fortfarande en huvuduppgift, men har kompletterats med bland annat lärmiljöer, publiceringsverksamhet och publiceringsstöd (Karlsson et al. 2003). Fokus på samlingsbyggande och bevarande har förflyttats till ett mer användarorienterat förhållningssätt och biblioteken har, i takt med att medielandskapet förändrats, anpassat sin

verksamhet (Borg et al. 2010). Detta återspeglas inte minst i bibliotekens interna organisationer där tidigare avdelningar för förvärv och katalogisering idag kompletterats med kundservice- och utbildningsteam.

1.3. Forskningsbibliotekens lagstadgade uppdrag

Den nya bibliotekslagen samlar ett antal uppdrag till det allmänna biblioteksväsendet, dit forskningsbiblioteken hör (Bibliotekslagen (2013:801)):

2 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

...

4 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.

5 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat

genom att erbjuda litteratur på

1. de nationella minoritetsspråken,
2. andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska, och
3. lättläst svenska.

...

12 § Det ska finnas tillgång till högskolebibliotek vid alla universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen (1992:1434). Dessa bibliotek ska svara för biblioteksverksamhet inom de områden som anknyter till utbildning och forskning vid universitetet eller högskolan.

...

14 § I syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka.

15 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska avgiftsfritt ställa litteratur ur de egna samlingarna till varandras förfogande.

Högskolebiblioteken ska alltså ansvara för biblioteksverksamhet inom områden som anknyter till universitetets kärnverksamhet. Samtidigt delar högskolebiblioteken uppdrag med andra allmänna bibliotek i att främja intresse för bildning, speciellt uppmärksamma minoriteter och personer med behov av lässtöd samt samverka med andra bibliotek. Både i bibliotekslagen och i högskoleförordningen trycker lagstiftaren på att forskningsbiblioteken ska ställa sin litteratur till andra högskolebibliotek och andra biblioteks förfogande (Högskoleförordningen (1993:100)). Fjärrlån är alltså en betydande verksamhet vid universitetsbiblioteket.

2. Huvudsakliga verksamhetsområden

Göteborgs universitetsbiblioteks verksamhet har många likheter med andra större universitetsbibliotek nationellt och internationellt. I detta avsnitt lyfter vi fram och skärskådar några huvudsakliga verksamhetsområden.

2.1. Informationsförsörjning

Uppdraget att anskaffa, förvara och förmedla litteratur har länge varit en grundläggande del i bibliotekets verksamhet (Hammer 1981: 1). Förvärv/införskaffande av material var en naturlig del av de tidiga biblioteken. Man förvärvade aktivt, tog emot donationer och bytte sig till material med andra forskningsbibliotek runt om i Europa. Redan på 1600-talet infördes pliktleveranser av svenskt tryck till de stora biblioteken och sedan 1950 (egentligen 1921) ska även Göteborgs universitetsbibliotek ta emot pliktmaterial (Ottervik and Möhlenbrock 1973: 46). Numera förvärvas material på en mängd olika sätt vid Göteborgs universitetsbibliotek. Vissa donationer och byten tas fortfarande emot och knappt hälften av katalogiserat material är gåvor av skilda slag. Till det kommer material som aktivt förvärvats av ämnesansvariga bibliotekarier och olika former av användarstyrt förvärv, där inköpsförslag och mer automatiserade system ingår (ACRL 2012).

Mediemängden är ständigt ökande. Idag är bokpublicering den huvudsakliga publikationsformen inom den humanistiska forskningen medan artikel- och tidskriftspublicering gäller primärt inom medicin och naturvetenskap. En förskjutning sker fortsatt mot mer artikelform.

Tillgängliggörande och användning av bibliotekets material är ett huvudsakligt mål och stora delar av samlingen kan idag lånas och läsas utanför biblioteket. Det mesta kan också lånas ut till andra bibliotek. (Hammer 1981: 11) Samtidigt är bevarandeuppdraget inte oviktigt (Kaufman 2005). Kungliga biblioteket och Lunds universitetsbibliotek har särskilda bevarandeuppdrag i relation till pliktleveranserna. Göteborgs universitetsbibliotek tar, i likhet med andra stora universitetsbibliotek, ett ansvar för att bevara regionalt material. Det gäller t ex pliktleveranser, manuskript och handskrifter med anknytning till Västsverige. För handskriftsmaterialet är bevarandeuppdraget minst lika viktigt som arbetet med tillgängliggörande.

2.2. Elektroniska medier och digitala tjänster

Under 1970-talet togs de första stegen i den digitala förändring som varit så betydande för bibliotekets utveckling de senaste decennierna (Karlsson et al. 2003; Brophy 2005: 208). Det första stora språnget var digitaliseringen av bibliotekets katalog (Thomas 2014; Lidman 2008: 17). Man tog ett nationellt initiativ till att skapa en gemensam digital katalog och LIBRIS-databasen var född (Hammer 1981: 14). Digitaliseringen av katalogen med efterföljande effektiviseringar av bokhanteringen har senare visat sig vara en förutsättning för bibliotekens möjligheter att möta större användargrupper och nya användarkrav.

I nästa steg digitaliserades de bibliografiska indexen, vilket följdes av det stora steget då den tidskriftsburna primärinformationen fick en elektronisk distribution i slutet av 1990-talet (Lidman 2008: 41). Förändringarna innebar att biblioteksservicen flyttade närmare användaren och mycket av bibliotekstjänsterna kan nu skötas från en dator. Den betydde också att bibliotekens kompetens behövde öka inom IT-utveckling och systemadministration.

På boksidan var den elektroniska revolutionen långsammare. Detta gör till exempel att humanistiska forskare och studenter fortfarande erbjuds och begagnar sig huvudsakligen av tryckt litteratur medan medicinare och naturvetare kan klara det mesta litteratursökandet elektroniskt. Resultatet blir ett hybridbibliotek (Brophy 2005: 50; Karlsson et al. 2003), som vi lär behöva leva med en bra tid framåt.

En betydande del i arbetet mot det kompletta digitala biblioteket är digitaliseringsverksamheten (Borg et al. 2010). Idag sker digitalisering av tidigare tryckt material både på förlag och på forskningsbiblioteken. Arbetet är tidsödande, men en viktig del i både tillgängliggörande och bevarande (ACRL 2012).

2.3. Pedagogiskt ansvar

Med det ökande studentantalet fick biblioteken också ett större uppdrag i att hjälpa de nya användarna med informationssökning (Hagerlid 1996). Efterhand upptäckte man att det bästa sättet att hantera situationen var att erbjuda speciella tillfällen för studenternas undervisning (Lidman 2008: 18, 28, 97; Stoffle, Guskin och Boisse 1984). I början av 1990-talet pekade en utredning på bibliotekens ansvar som pedagogisk resurs (Gellerstam et al. 1991), en utveckling som tydligt ökade synligheten för biblioteket hos studenterna (Nelke 2011).

Genom Bologna-processen och med den nya högskolelagen 2009 poängterades lärandemålet att kunna söka och värdera information (Karlsson et al. 2003; Högskolelagen (1992:1434)), vilket ökade efterfrågan på biblioteksundervisning. En utveckling som har gått hand i hand med att studenterna också fått mer eget ansvar att själva interagera med litteraturen (Borg et al. 2010; ACRL 2014).

Bibliotekens undervisningsverksamhet är fortsatt under utveckling (Borg et al. 2010). Undervisningen anpassas också till nya undervisningsformer och distansutbildning (ACRL 2012; Brophy 2005: 211). Det livslånga lärandet skapar också behov av en mer flexibel biblioteksverksamhet (Brophy 2005: 213).

2.4. Lärmiljöer

En annan del i studenternas närmande till biblioteket är att biblioteket blivit en del av studenternas lärmiljö (Hagerlid 1996). Biblioteket möter både behovet av den service som finns i de fysiska biblioteken och behov av fler studentarbetsplatser (Borg et al. 2010). Detta gäller såväl för enskilda studier och för arbete i grupp. Eftersom utvecklingen skapat ett högt tryck på studentarbetsplatser, så har dessa blivit en prioriterad del i bibliotekets fysiska omvandling från en mer samlingsfokuserad historia. Biblioteksmiljön tillför något unikt (Thomas 2014: 72).

Arbetet med bibliotekets lärmiljöer utvecklas starkt på flera sätt. I koncepten ”information commons” och ”learning commons” samlas en mängd utbildningsnära tjänster i det fysiska biblioteket, där studenterna ofta finns utanför schemalagd tid (Turner, Welch och Reynolds 2013).

I Sverige har flera bibliotek samlat studentnära tjänster under konceptet learning resource centers (LRC) (Sundberg 2008). I biblioteksmiljön samsas då den vanliga biblioteksservicen med studenternas IT-stöd, språkhandledning osv. I dessa centra finns också bibliotekens lagstadgade stöd till studenter med läshinder.

2.5. Publicering och publikationsanalys

I den tekniska övergången till mer digitalt tidskriftsmaterial noterade biblioteken tidigt ökande prenumerationskostnader. Det fanns också annan kritik mot publiceringssystemet i stort (Karlsson et al. 2003). Detta drev på en rörelse inriktad mot att skapa fri tillgänglighet, Open Access, till vetenskapligt material (Karlsson et al. 2003; Borg et al. 2010). Rörelsen stöddes av högskoleförbund och finansiärer, som såg fördelarna med att skapa fri tillgänglighet till forskningsresultat (Max-Planck-Gesellschaft 2003). Idag kräver alla stora svenska finansiärer att resultat från deras finansiering publiceras fritt tillgängligt.

Utvecklingen har ställt nya krav på biblioteken att komplettera ett tidigare publiceringsstöd för tryck med kompetens inom vetenskaplig kommunikation, upphovsrätt och elektronisk publicering (Borg et al. 2010). Utvecklingen på publicerings- och öppenhetsområdet är fortfarande stark (ACRL 2012). Detta gäller inte minst inom öppet tillgängliggörande och bevarande av publikationsrelaterad forskningsdata (ACRL 2014).

Samtidigt upplever lärosätena en ökad konkurrenssituation (Nelke 2011). Publikationsregistrering, med mål att visa upp lärosätets produktion och som publiceringsincitament, fördes under början av 2000-talet till biblioteken. De registrerade publikationerna blev också underlag för bibliometriska studier

(Carlsson 2009). Senast i bibliometriutvecklingen är altmetrin, som även fångar upp vetenskaplig produktion i sociala medier (ACRL 2014).

Bibliotekens forskarstöd utvecklas också generellt för att bättre anpassas till de nya medieformerna (Brown and Swan 2007; Aspengren 2015; Lidman 2008: 31). Tjänsterna bör komma närmare forskarna geografiskt och det finns också en rörelse för att bibliotekarierna ska ta direkt del i vissa forskningsprojekt. Detta bidrar till bibliotekets fortsatta integration med lärosätet (Nelke 2011).

2.6. Samverkan med allmänheten

Som en del i det allmänna biblioteksväsendet är bibliotekets relation med allmänheten en naturlig del, vilket bidrar till lärosätets uppgift att samverka med det omkringliggande samhället (Nelke 2011). Detta gäller inte minst bibliotekets uppdrag att främja bildning och litteraturens ställning. Göteborgs universitetsbiblioteks service till allmänheten och utställningsverksamhet är en del i att svara upp mot detta uppdrag. Det finns också en utveckling mot arenaverksamhet på flera håll (Inobi 2013) och samverkansuppgiften är central i flera forskningsbiblioteks strategiska planer.

2.7. Samverkan med andra forskningsbibliotek nationellt och internationellt

Bibliotekssamarbete har varit en viktig del för litteraturförsörjningen och biblioteksutvecklingen i Sverige (Lidman 2008: 105; Thomas 2014: 79). Samarbetet tar sig olika former och görs både bilateralt och inom stora samarbetsorgan. Internationellt kan nämnas International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) och Association of European Research Libraries (Liber). Nationellt samordnar Kungliga biblioteket (KB) numera hela det allmänna biblioteksväsendet och inom högskoleförbundet (SUHF) finns Forum för bibliotekschefer. Samarbetsverksamheten är en viktig del för att säkra en konkurrenskraftig biblioteksverksamhet med internationell standard även i framtiden. Röster har gjort gällande att bibliotekets samverkan och utveckling kan hämmas av deras närmande till sina uppdragsgivare (Thomas 2014: 79).

3. Aktuella trender

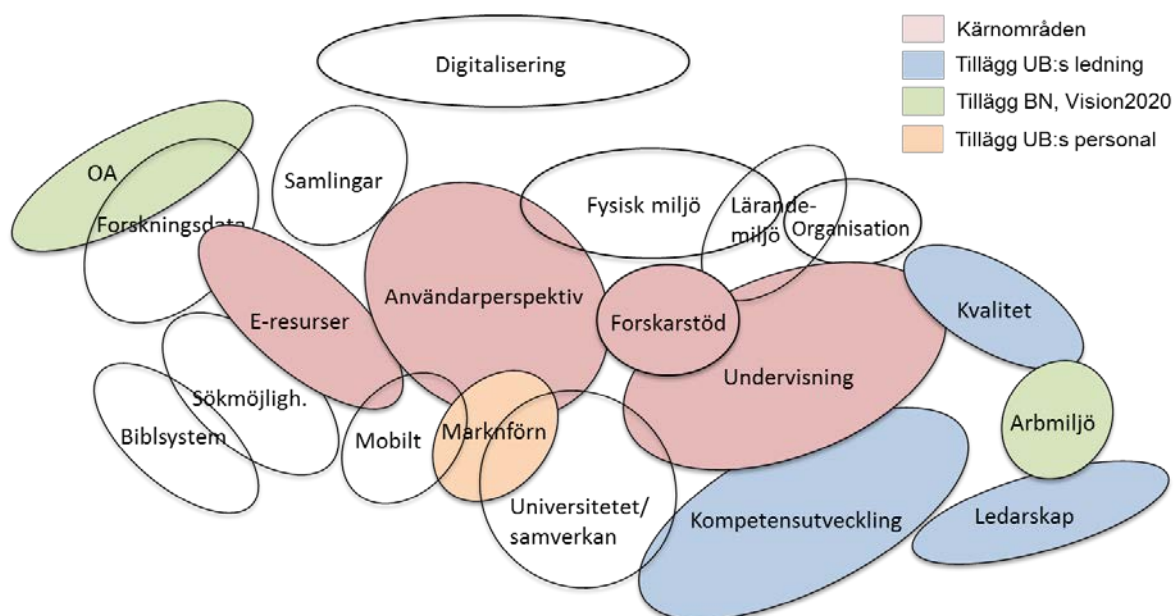
I ett beslut om framtida uppdrag är det värdefullt att även titta på aktuella trender i biblioteksvärlden (ACRL 2014; IFLA 2013; Johnson et al. 2014). Association of College and Research Libraries (ACRL) har genom sin Research Planning and Review Committee de senaste åren publicerat trendspaningar (ACRL 2014, 2012, 2010). En summering återfinns i tabell 1. En stark trend de senaste åren är bevarande och tillgängliggörande av forskningsdata och att man fortsatt stärker relationen till sitt lärosäte.

I en annan lokal trendspaning (Fig. 1) som var en del av bibliotekets strategiska process 2011 lyftes liknande områden fram (Carlsson 2014).

Flera uppmärksammar nya kompetenskrav och behovet av kompetensutveckling för bibliotekets personal (ACRL 2012; Nelke 2011; Borg et al. 2010). År 2010 spåddes att biblioteket framöver skulle ha mer verksamhet inom undervisning, e-media, licenser, publicering, lässtöd, marknadsföring, självhjälpsfunktioner, livslångt lärande, omvärldsbevakning, 24h-service, utvärdering samt deltagande i forskningsprojekt, samtidigt som fjärrlån, sökuppdrag och tryckt material spåddes minska (Borg et al. 2010). Denna utveckling verkar fortsätta.

Tabell 1 Huvudsakliga forskningsbibliotekstrender 2010, 2012 samt 2014 enligt Association of College and Research Libraries (ACRL), Research Planning and Review Committee.

ACRL 2010	ACRL 2012	ACRL 2014
Biblioteksrummet förändras		
Det virtuella biblioteket växer		
Digitalisering av unika samlingar		
Ny teknik och omvärld skapar nya kompetenskrav	Ny teknik och omvärld skapar nya kompetenskrav	
Nya ekonomiska förutsättningar		
Patron Driven Acquisition (PDA)	Patron Driven Acquisition (PDA)	
Tillväxt av mobila plattformar	Mobila plattformar	Plattformneutrala tjänster
Vetenskaplig kommunikation	Vetenskaplig kommunikation	Open Access och Open Education
Ökade utvärderingskrav	Bättre kommunicera bibliotekets värde	Bättre kommunicera bibliotekets värde
Ökat samarbete stärker kopplingen till lärosätet		Ökat samarbete stärker kopplingen till lärosätet
	Bevarande av forskningsdata	Forskningsdata - nya initiativ och samarbeten
	Digitalt bevarande	
	Informationsteknologin driver utvecklingen	
	Nya användarkrav	
	Tjänster för distansutbildning	
		Altmetri
		Digital humaniora
		Kompetensanpassad inläring
		Lärandemålsfokuserad undervisning

Figur 1 Trendkarta från den strategiska processen vid Göteborgs universitetsbibliotek 2011. Läget och överlappet beskriver områdenas relation. Storleken relaterar till antalet funna trender inom respektive grupp.

4. Struktur på uppdrag

Som en avslutande del i denna omvärldsbevakning tittar vi närmare på andra forskningsbiblioteks uppdrag. Uppdragen har olika karaktär och angreppssätt. Fokus kan till exempel läggas på levererade tjänster, levererat resultat eller vara mer förutsättningsfokuserade mot t.ex. kompetens (Brophy 2005: 48).

Man har tidigare uppmärksammat att ganska många bibliotek saknar formellt uppdrag (Borg et al. 2010). De som har uppdrag har ofta återkommande innehåll. I en analys från 2011 gjordes en uppräknings av uppdrag till forskningsbibliotek (Nelke 2011):

- att svara för lärosätets informationsförsörjning,
- att vara kunskaps- och informationsförmedlare,
- att tillhandahålla samlingar av tryckt och digitaliserat material, att utveckla och stödja studenters, lärares, forskares samt övrig personals informationskompetens,
- att vara en pedagogisk resurs,
- att delta i forskning och utbildning genom informationssökning, användarutbildning och annan bibliografisk och biblioteksteknisk service,
- att delta i arbetet kring strategiska informationsfrågor,
- att delta i nationell och internationell samverkan/nätverk,
- att ansvara för bibliometriska analyser och utveckling av bibliometrin,
- att svara för förlag och vetenskaplig publicering samt
- att erbjuda en funktionell och kreativ arbets- och studiemiljö.

För att komplettera denna lista hämtade vi under sommaren in uppdrag genom mail till bibliotekschefer och besök på bibliotekens hemsidor. Resultatet blev uttalade uppdragsdokument från nio svenska lärosäten och ett axplock nordiska och internationella. De mottagna uppdragen analyserades närmare. De allra flesta uppdragen har ett tjänstefokus, som verkar vara ett naturligt sätt att beskriva bibliotekens verksamhet på. I tabell 2 finns de områden som nämndes av mer än en uppdragsgivare.

Tabell 2 Omnämnda uppdragsområden i ett urval uppdragsdokument för forskningsbibliotek.

	Summa	varav Sverige
Informationsförsörjning	20	9
Undervisning	10	9
Lärmiljö	6	6
Publicering	6	4
Stödja lärosätet	9	2
Bevarande av unikt material	7	2
Mötesplats	2	2
Lärcenter	2	2
Tillgänglighet	2	2
Samverkan	7	1
Utvecklingsarbete	5	1

Litteraturlista

- ACRL. 2010. "2010 top ten trends in academic libraries - A review of the current literature." i *College & Research Libraries News*, 286-92. ACRL.
- . 2012. "2012 top ten trends in academic libraries - A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education." i *College & Research Libraries News*, 311-20. ACRL
- . 2014. "Top trends in academic libraries - A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education." i *College & Research Libraries News*, 294-03. ACRL.
- Aspengren, Sara. 2015. "Projekt förnyat forskarstöd - Kartlägningsrapport." Göteborg: Göteborgs universitetsbibliotek.
- Bibliotekslagen (2013:801). Sverige: riksdagen.se.
- Borg, Martin, Tomas Lundén, Henrik Åslund och Anna Kåring Wagman. 2010. "Universitets- och högskolebibliotek - nu och i framtiden." Stockholm: Svensk Biblioteksforening.
- Brophy, Peter. 2005. *The Academic Library* (Facet Publishing: London).
- Brown, Sheridan och Swan, Alma. 2007. "Researcher's Use of Academic Libraries and their Services." In, 70. UK: Research Information Network Consortium of Academic Libraries in the British Isles.
- Carlsson, Håkan. 2009. 'Allocation of Research Funds Using Bibliometric Indicators – Asset and Challenge to Swedish Higher Education Sector', *Infotrend*, 64: 82-88.
- . 2014. "Library Assessment and Quality Assurance - Creating a Staff-Driven and User-Focused Development Process " i *Library Assessment Conference*. Seattle: Association of Research Libraries.
- Gellerstam, Göran, Elisabeth Andersson, Sigbrit Franke-Wikberg, Magnus Hägg, Gunnar Lager, David Lewis, Barbro Svenner och Anders Tengstrand. 1991. "En kreativ studiemiljö - Högskolebiblioteket som pedagogisk resurs." Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Hagerlid, Jan. 1996. "Studenternas bibliotek - slutrapport." Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Hammer, Charlotte. 1981. *De svenska forskningsbibliotekens utveckling efter 1945* (Högskolan i Borås: Borås).
- Högskoleförordningen (1993:100). Sverige: riksdagen.se.
- Högskolelagen (1992:1434). Sverige: riksdagen.se.
- IFLA. 2013. "Surfa på vågen eller hamna i bakvattnet?" The Hague: IFLA.
- Inobi. 2013. "Omvärldsanalys - Projekt Campus Näckrosen, Framtidens bibliotek."
- Johnson, L., S. Adams Becker, V. Estrada och A. Freeman. 2014. "NMC Horizon Report: 2014 Library Edition." Austin, Texas: The New Media Consortium.
- Karlsson, Curt, Lars Bjornshauge, Elisabet Andersson, Jan Hagerlid och Per Olsson. 2003. "Vägar till kunskap - behov av en gemensam strategisk nyorientering för högskolorna och deras bibliotek." Stockholm: SUHF.
- Kaufman, Paula. 2005. "Role and Mission of Academic Libraries: Present and Future." i *Japan Association of Private University Libraries Symposium*. Kansai University, Japan.
- Lerner, Fred. 2009. *The Story of Libraries* (Continuum books: New York).
- Lidman, Tomas. 2008. *Scientific Libraries Past development and future changes* (Chandros Publishing: Oxford, England).
- Max-Planck-Gesellschaft. 2003. 'Berlin-deklarationen'. <http://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration>.
- Nelke, Margareta. 2011. "Universitets- och högskolebibliotek i förändring - omvärldsanalys och framtidsscenarier." In, 62. Stockholm: Sveriges Biblioteksforening.
- Ottervik, Gösta och Sigurd Möhlenbrock. 1973. *Svenska bibliotek - Historia Organisation Funktion* (Bibliotekstjänst: Lund).
- Schmidt, Henrik, Saga Pohjola-Ahlin och Lotta Haglund. 2008. "Paradigmskifte eller akademisk panik?"
- Stoffle, Carla J, Alan E Guskin och Joseph A Boisse. 1984. 'Teaching, research, and service: The academic library's role', *New Directions for Teaching and Learning*, 1984: 3-14.

- Sundberg, Linda. 2008. 'Learning Resource Center (LRC) - en bibliotekstrend?', examensarbete, Högskolan i Borås.
- Thomas, Barbro. 2014. "Vetenskapen och biblioteken - en översikt av Sveriges universitets- och högskolebibliotek.", 97. Stockholm: Svensk biblioteksförening.
- Turner, Arlee, Bernadette Welch och Sue Reynolds. 2013. 'Learning Spaces in Academic Libraries – A Review of the Evolving Trends', *Australian Academic & Research Libraries*, 44: 226-34.

Komparativ studie som ger stöd i skrivandet av verksamhetsuppdraget

Bakgrund

Uppdraget

Uppdraget består i att göra en komparativ studie av universitetsbiblioteken vid Lunds, Umeå, Uppsala och Örebro universitet. Studien skall bestå i att översiktligt jämföra Göteborgs universitetsbibliotek med ovannämnda bibliotek med avseende på organisation, verksamhetsuppdrag och kostnader. I studien skall också undersökas hur biblioteken relaterar till kärnverksamheten med avseende på formella kontaktytor och ledning av biblioteksverksamheten. Uppdragsbeskrivning skall givetvis följas, men det är samtidigt en fri tolkning av uppdraget.

Rektor är uppdragsgivare för översynen. Mottagare är också överbibliotekarien för att studien skall ge stöd i arbetet med att forma ett verksamhetsuppdrag för Göteborgs universitetsbibliotek (GUB). Studien är således en del av förberedelserna för verksamhetsuppdraget, som skall produceras av ledningen för GUB. Universitetsbiblioteket har genomgått stora förändringar sedan sekelskiftet. Vad som skall åstadkommas under kommande år skall verksamhetsuppdraget ge svar på.

Genomförande av studien

I genomförandet av översynen har det varit kontinuerliga kontakter – möten och annan kommunikation - med överbibliotekarien och kanslichefen på GUB samt med planeringssamordnaren vid rektors kansli.

Det har genomförts möten på Göteborgs universitet med rektors ledningsråd, rektors ledningsgrupp och biblioteksnämnden.

Intervjuer/samtal har genomförts med rektor, universitetsdirektör, prodekan för samhällsvetenskapliga fakulteten, studentkåren (GUS), ordförande för planeringsgrupp för Näckrosen.

Kontakterna med de fyra andra universitetsbiblioteken redovisas i ett särskilt avsnitt.

Göteborgs Universitetsbibliotek - genomgång

Struktur

Uppdraget från GU

I GU:s nya arbetsordning från december 2015 ser universitetsbibliotekets uppdrag ut på följande sätt (här utan rubriker): "Vid Göteborgs universitet finns ett universitetsbibliotek. Universitetsbibliotekets verksamhet regleras i bibliotekslagen och lokala beslut. Universitetsbiblioteket ansvarar för vetenskaplig och konstnärlig informationsförsörjning för studenter, lärare, forskare och andra intressenter. Universitetsbiblioteket leds av en överbibliotekarie. Överbibliotekarien ansvarar för universitetsbibliotekets verksamhet. Till överbibliotekariens förfogande finns ett rådgivande organ, biblioteksnämnden. I biblioteksnämnden ska, förutom överbibliotekarien, ingå en ledamot från varje fakultet som är utsedd av respektive dekan. Överbibliotekarien är ordförande i biblioteksnämnden. Studenterna har rätt att vara representerade med tre studenter. Fackliga företrädare ska ha närvaro- och yttranderätt. Biblioteksnämndens ledamöter utses för tre år. Mandatperioden för studentrepresentanterna är ett år."

Uppdrag är således tunt men GUB levererar många tjänster, som presenteras nedan i koncentrerad form. I mars skall överbibliotekarien lämna förslag på nytt verksamhetsuppdrag för universitetsbiblioteket, bl.a. med stöd av denna studie.

Styrnings- och finansieringsmodell

GUB är en samlad biblioteksorganisation för hela universitet. Överbibliotekarien rapporterar direkt till rektor och är med i rektors ledningsråd.

Verksamheten finansieras genom ett årligt ramanslag. Modellen för finansieringen av universitetsbibliotekets anslag byggdes om för ett par år sedan. Ramtilldelning till GUB följer 3,7%-regeln. Det innebär att GUB tilldelas ett anslag varje år som uppgår till 3,7% av universitetets totala budgeterade kostnadsomslutning. Indikationerna för fördelning av anslaget till GUB delas mellan utbildning, forskning och en allmän del. Utgångspunkten hur anslaget skall finansieras är SUHF-modellen. Totalsumman 3,7% av universitetets omsättning skall finansieras av fakulteterna, som i sin tur bestämmer hur det fördelas på institutionerna. Modellen bygger på utbildningsplatser/studenter (hpar, ca 50% av anslaget), forskande personal (ca 40%) och allmänna tjänster (ca 10%). Procentsatsen för hur mycket som skall ersättas för studenter, forskare respektive allmänna tjänster förmedlar GUB. För studenter, som är den största summan, betalar humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteten mest. Det kan bli en bibliotekskostnad på upp till 8% för en institutions totala utbildningsanslag. Andra kan betala 2%. Fördelningen varierar således kraftigt beroende på utbildningstyngd.

Utgångspunkten är att GUB skall ha ett samlat uppdrag för universitetets biblioteksverksamhet. Att GUB skall vara ett samlat bibliotek för hela universitetet är inte ifrågasatt. Det finns däremot synpunkter från fakulteterna kring automatiken i 3,7%-regeln. Från någon enstaka fakultet finns åsikten att överbibliotekarien skulle kunna rapportera till förvaltningschefen och att GUB således blir en del av förvaltningen.

GUB:s ledning är positiva till nuvarande modell med dess olika delar som utgör ett samlat biblioteksuppdrag vad gäller styrning och anslag. 3,7%-regeln skapar stabilitet och ger en

långsiktighet i den ekonomiska planeringen. Det finns en risk att anslaget reduceras om 3,7%-regeln tas bort och då kan det enligt GUB:s ledning bli ekonomiska problem för universitetsbiblioteket. GUB förstår att man kan ifrågasätta automatiken i regeln och ser gärna att en finansieringsmodell som kan vara hållbar över tid tas fram. Rapporteringen till rektor är positivt för universitetsbiblioteket och underlättar kontakterna med fakulteten. Till det bidrar också deltagandet i rektors ledningsråd.

Biblioteksnämnden

Biblioteksnämnden är rådgivande och har en otydlig roll. Varje fakultet representeras med en ledamot och studenterna med tre. Det finns inget krav på att fakultetsledamöterna skall vara på dekan- eller prefektnivå. Överbibliotekarien är ordförande. Nämnden träffas endast fyra gånger per år. Alla som är intervjuade är överens om att dess roll måste stärkas. Det blir positivt såväl vad gäller styrningen av universitetsbiblioteket som samordning och kommunikation med övriga universitet.

Organisation

Organisationens kärnverksamhet är uppdelad i fyra delar med bibliotekschefer som ansvariga. De fyra biblioteksområdena har olika strukturer, inriktningar och storlek samt vänder sig mot två till tre fakulteter. Cheferna har en samlad UB-övergripande roll, samtidigt som de har ansvar för kontakt med de fakulteter som biblioteken ämnesmässigt tillhör. Sammantaget finns 10 enheter/fysiska bibliotek/studietorg.

Biomedicinska biblioteken omfattar Biomedicinska biblioteket, Geovetenskapliga biblioteket, Studietorget Hälsovetarbacken och ger stöd till Sahlgrenska akademien och Naturvetenskapliga fakulteten. Den omfattar ca 30 medarbetare och leds av bibliotekschef samt biträdande chef.

Humanistiska biblioteken omfattar Biblioteket för musik och dramatik, Humanistiska biblioteket, Konstbiblioteket och ger stöd till Humanistiska fakulteten och Konstnärliga fakulteten. Den har cirka 70 medarbetare och leds av bibliotekschef samt två biträdande chefer.

Samhällsvetenskapliga biblioteken omfattar Ekonomiska biblioteket, Pedagogiska biblioteket, Studietorget Campus Linné, Samhällsvetenskapliga biblioteket och ger stöd till Samhällsvetenskapliga fakulteten, Utbildningsvetenskap och Handelshögskolan. Den har cirka 40 medarbetare och leds av bibliotekschef samt biträdande chef.

Digitala tjänster har ett omfattande ansvar och det är ett verksamhetsområde som har satsats på under de senaste åren. Den innefattar verksamhetsdelarna e-media, vetenskaplig kommunikation med publicering och bibliometri, digitalisering, webb och biblioteksdatasystem. Den har 35 medarbetare och leds av bibliotekschef samt biträdande chef.

Kansliet hanterar administration och omfattar 8 medarbetare med kanslichefen som ansvarig.

Därtill finns tvärgående teamgrupper - kund, media, undervisning - med koordinatörer i varje team. Totalt har GUB ca 180 medarbetare samt 20 studentmedarbetare med tillfällig anställning på max 25%.

Överbibliotekarien är högsta ansvarig i organisationen och rapporterar, som tidigare nämnts, direkt till rektor. Bibliotekschefer och kanslichef rapporterar till överbibliotekarien. GUB:s ledningsgrupp är stor (11 personer) och i den ingår förutom överbibliotekarien, de fyra bibliotekscheferna, kanslichefen och fem biträdande chefer. Den sammanträder var 14:e dag i sin helhet men har också andra former för träffar. Ledningsgruppen är rådgivande och ÖB tar beslut.

Ekonomi

Ekonomi är givetvis grundbulten och avgör vad universitetsbiblioteket skall ha råd att satsa på. Finansieringsmodellen är presenterad och under detta avsnitt hanteras intäkter och kostnader, årsjämförelser och det ekonomiska läget.

Resultaträkning (tkr)

	År 2015		År 2014	
<u>VERKSAMHETENS INTÄKTER</u>				
Intäkter av bidrag och försäljning	6 959	3,2%	7 632	3,5%
Styrelsens tilldelning	212 000	96,6%	208 000	96,1%
Periodisering pågående projekt (projektmedel som erhållits i förskott)	37	0,0%	-180	-0,1%
Anslag och interna intäkter från GU (exkl. styrelsens tilldelning)	445	0,2%	985	0,5%
Summa intäkter	219 441		216 437	
<u>VERKSAMHETENS KOSTNADER</u>				
Personalkostnader (löner, förändring sem.skuld, övr. personalkostnader)	-105 933	47,6%	-103 248	48,2%
Medieförvärv	-42 501	19,1%	-37 955	17,7%
Bibliotekstjänster vid Chalmers/Lindholmen	-7 786	3,5%	-7 260	3,4%
Övr. driftkostnader (inkl. interna)	-16 814	7,6%	-16 799	7,8%
Lokalkostn. inkl. lokalvård	-43 660	19,6%	-43 141	20,1%
Avskrivningar	-5 984	2,7%	-5 946	2,8%
Flinansiella kostnader inkl. ränta	-2	0,0%	-1	0,0%
Summa kostnader	-222 680		-214 350	
VERKSAMHETSUTFALL	-3 240		2 087	
	År 2013			
<u>VERKSAMHETENS INTÄKTER</u>				
Intäkter av bidrag och försäljning	8 403	4,0%		
Styrelsens tilldelning	200 000	95,4%		
Periodisering pågående projekt (projektmedel som erhållits i förskott)	-82	0,0%		
Anslag och interna intäkter från GU (exkl. styrelsens tilldelning)	1 300	0,6%		
Summa intäkter	209 621			

VERKSAMHETENS KOSTNADER

Personalkostnader (löner, förändring sem.skuld, övr. personalkostnader)	-100 853	49,4%
Medieförvärv	-35 718	17,5%
Bibliotekstjänster vid Chalmers/Lindholmen	-7 738	3,8%
Övr. driftkostnader (inkl. interna)	-11 723	5,7%
Lokalkostn. inkl. lokalvård	-42 122	20,6%
Avskrivningar	-5 946	2,9%
Flinansiella kostnader inkl. ränta	0	0,0%
Summa kostnader	-204 100	

VERKSAMHETSUTFALL**5 521****Intäkter**

De samlade intäkterna för 2015 var 219 441 tkr. Anslaget utgjorde 212 000 tkr. Dessutom var det intäkter av bidrag och försäljning på 7 441 tkr. Vid sidan av anslaget tar GUB betalt för undervisning av studenter från institutionerna. Detta inbringar ca 1 miljon om året.

Ambitionen var att ta bort denna ersättning under 2016. Tyvärr kan det inte genomföras på grund av ett budgeterat underskott. (Se nedan.) Detta har därför fått skjutas på framtiden. Däremot har betalningen när forskare och doktorander undervisas tagits bort. Dessutom har GUB tagit bort kostnader för forskare och doktorander vad gäller kopior och fjärrlån.

Kostnader

Några kommentarer till kostnadssiffrorna:

- Mediainköpen var 2010 16% och har 2015 ökat till 19,1%.
- Personalkostnaderna har sjunkit från 49,4% under 2013 till 47,6% för 2015.
- Lokalkostnader ökade från 2013 till 2014 med ca 1 000 tkr p g a hyreshöning för Sambiblioteket. Procentandelen har dock sjunkit mellan 2013 och 2015.

Det ekonomiska läget

För 2016 finns ett budgeterat underskott på 3,8 miljoner. Delvis beror detta på en puckerkostnad och det gäller projektet med ett nytt bibliotekssystem. Planerade kostnader för att implementera detta system är 7 239 667 under en treårsperiod. Dessutom har e-medier blivit dyrare. Valutakursens förändring under senare år innebär att de svenska lärosätena får betala mer för e-bokspaketen, vilket bidrar till att GUB har fått en negativ ekonomi – 2 miljoner förloras för 2015 och 2016. Detta kan ses delvis som en puckerkostnad och delvis som ett strukturellt underskott. GUB finansierar delar av underskottet med 3,8 miljoner från det egna myndighetskapitalet, som nu uppgår till 10 miljoner. Detta balanseras av att GUB har en skuld till GU på 10 miljoner för tidigare köp av ett arkiv och betalar av 1 miljon per år för denna skuld.

Verksamheten och aktuella frågor

Det är en bred verksamhet som GUB ansvarar för. Vad gör biblioteket och hur används bibliotekets tjänster? Kärnuppgiften är de delar som är centrala för informationsförmedling, vilken är universitetsbibliotekens roll i forskningens och utbildningens infrastruktur och som utvecklas och hanteras väl vid GUB. Här ges ingen total beskrivning av verksamhetens olika delar, endast en kort beskrivning av några delar och då med betoning på aktuella frågor.

Studiemiljö

De olika biblioteken presenterades ovan under organisationsavsnittet. Antalet bibliotek och deras förankring mot fakultet och institutioner visar bredden i verksamheten. Tillgången till tryckt litteratur är givetvis centralt särskilt på Humanistiska biblioteket, där de fysiska samlingarna är viktiga. (Om e-media, se nedan.) Öppettider och besökare är omfattande på alla biblioteken och på flertalet bibliotek även utlån.

Forskare, lärare och allmänheten besöker de olika biblioteken, om än inte så frekvent. Fysiskt är det mest studenter som utnyttjar biblioteken och för dem är det en viktig studiemiljö – studieplatser och grupparbetsplatser samt utlån. Service med stödtjänster och annan direkt service, som framtagning av litteratur, fordrar en betydande personaltäthet.

Stöd till pedagogiken

Förutom studiemiljön ger biblioteket stöd till undervisningen genom utbildning i informationssökning till studenterna. Det ges också stöd till studenter med särskilda behov.

Den utvecklingspedagogiska enheten PIL stödjer lärare och utvecklar webbtjänster och webbkurser med en distansportal och här finns ett gott samarbete med universitetsbiblioteket. Dessutom finns ett samarbete med språkstödet.

Stöd till forskning

Media och lokaler

Stödet till forskning skiljer sig åt mellan fakulteten. Biblioteket som fysisk plats med samlingar av tryckt material har givetvis större betydelse för humanistiska och samhällsvetenskapliga forskare än för forskare inom medicin, naturvetenskap och teknik. Eftersom hanteringen av det tryckta materialet är mer personalkrävande är denna kostnadsdel större för humanistiska ämnen samt delvis även för samhällsvetenskap. Kostnader för bibliotekslokaler (särskilt öppna hyllor och magasin) samt service och materialframtagning är också större för dessa fakulteter. E-media är naturligtvis viktigt för alla. För medicin, naturvetenskap och teknik är e-media emellertid en större sammanlagd volym och kostnad.

Vetenskaplig kommunikation med bibliometri mm

Vetenskaplig kommunikation är en del av Digitala tjänster och gruppen består av sju medarbetare. Centrala frågor är Open Access, bibliometri och publiceringar. Biblioteket ger stöd till forskarna genom kvalitetsgranskning vid inläggning av publiceringsuppgifter i bl.a. publiceringsdatabasen. Detta är en tjänst mot forskarna och den har successivt utvecklats och blivit bättre.

GUB ansvarar för Göteborgs universitetets publikationer (GUPEA). Biblioteket är också med i en pilotstudie som Svensk Nationell Datatjänst (SND) ansvarar för. Biblioteket är i denna

pilotstudie en länk mellan SND och forskarna och pedagogiskt stöd för forskarna att kurera data.

System, samarbeten och projekt

GUB har utvecklat egna systemprodukter för E-plikten samt för fjärrlån.

Bibliotekssystemet (VTLS) vid GUB är föråldrat och borde ha bytts ut tidigare. Implementeringen av ett nytt, öppet bibliotekssystem är nu i en initieringsfas. Under denna interna utvecklingsfas är extrapersonal inhyrd. Chalmers bibliotek är med som observatör i detta projekt och eventuellt kommer andra universitetsbibliotek att samarbeta.

Universitetsbiblioteken i Lund, Uppsala och Göteborg har likartad struktur och universitetsledningarna samarbetar i något som kallas GUL-samarbetet. Biblioteksledningarna har följt efter sedan fem år. Bibliotekscheferna träffas regelbundet en gång per termin. Även kanslicheferna träffas nationellt. Kontakter förekommer även mellan IT-avdelningarna. Generella samarbetsfrågor kompletteras med konkreta områden, som söksystem, biblioteksdatasystem och Alvin. Det sistnämnda är ett system för tillgängliggörande av digitaliserat material, som är utvecklat vid Uppsala UB i samarbete med Göteborg och Lund.

Överbibliotekarien finns med i SUHF:s styrgrupp för Forum för bibliotekschefer och GUB är aktiva i ett nationellt kvalitetsnätverk och i CTH-samarbete.

GUB deltar i en mängd internationella samarbeten: International Association of Music Libraries (IAML), European Institute for Gender Equality (EIGE), Nordic information network on gender (NING), Women's information network of Europe (WINE), The European Association for gender research education and documentation – AtGender, REDIAL, Art Society Norden (ARLIS), IFLA, Erasmus personalutbyte. Dessutom deltar GUB i benchmarking med Århus, Åbo och Oslo universitetsbibliotek. GUB har också en av två svenska biblioteksrepresentanter i NUAS (Nordiska-Universitets-Administratörs-Samarbetet) och deltar i en arbetsgrupp i den europeiska biblioteksorganisationen Liber.

GUB har en erkänt välproducerande digitaliseringsverksamhet och i den ingår samarbete med Litteraturbanken och Språkbanken. Kvinnsam är ett nationellt bibliotek för genusforskning som är lokaliserat till GUB. Bland forskningssamarbeten kan nämnas Kvinnovetenskapligt lexikon och Aroseniusprojektet.

GUB deltar också i upphandlingar tillsammans med andra lärosäten i väst.

Medicinareberget och Näckrosen

De två byggprojekten Medicinareberget och Näckrosen vid universitetet är av stort intresse även för biblioteket. Ur GUB:s perspektiv är avsikten att visa fram bibliotekets nya roll - "visionen om ett nytt bibliotek" - som är helt annorlunda än för ett par decennier sedan. Projekten är i ett planeringskede. Projektledningen ser värdet av att ha med biblioteket som en aktiv partner i planeringen och GUB sitter med i arbetsgrupper. Det pågår också diskussion om vad som GUB respektive fakulteten skall göra. Givetvis kommer då också frågeställningar om universitetsbibliotekets roll och placering i de nya områdena.

Andra universitetsbibliotek

Denna studie visar också fram en nationell jämförelse med några likartade universitetsbibliotek. Lärosäten som jämförs är Lund, Umeå, Uppsala och Örebro. Jämförelserna är inte omfattande utan rör några centrala frågeställningar som nu är aktuella för det verksamhetsuppdrag som skall arbetas fram för GUB. Utöver det som står i uppdragsbeskrivningar och beskrivning av verksamheten har även olika finansieringsmodeller lyfts fram. Kontakterna med dessa universitetsbibliotek har varit genomgång av material och intervjuer med bibliotekscheferna samt andra ansvariga.

Uppsala universitetsbibliotek

Struktur

Organisationsstruktur för universitetsbiblioteket utgår från Konsistorium (styrelsen) – Rektor – Överbibliotekarie. Överbibliotekarien rapporterar således till rektor.

Det finns ett biblioteksråd med lärare och studenter och som har en rådgivande funktion till överbibliotekarien. En översyn av arbetsordningen genomförs dock för närvarande då det finns önskemål att införa en styrelse eller motsvarande. Utöver biblioteksrådet finns idag fyra samverkansorgan för ämnesbiblioteken, ett per vetenskapsområde, där mer verksamhetsnära frågor lyfts upp.

UB är uppdelat i 4 avdelningar: Ämnesbibliotek, Kulturarv, Biblioteksstöd och Administration. Avdelningen för ämnesbibliotek är uppdelat i 6 enheter och Avdelningen för biblioteksstöd är uppdelat i 3 enheter. Övriga två avdelningar har inga enheter.

Under 2016 genomförs en omfattande organisationsförändring och universitetsbiblioteket övergår till en form av matrisorganisation. Utöver linjeorganisationen finns tre delprocesser med ansvariga processledare och det pågår processkartläggningar för att utveckla processerna.

De fyra avdelningscheferna rapporterar till överbibliotekarien. Enhetscheferna rapporterar till respektive avdelningschef. Ledningsgruppen består av överbibliotekarien och de fyra avdelningscheferna. Dessutom finns en mer beredande chefsgrupp med överbibliotekarien, avdelningscheferna, enhetscheferna och processledarna.

Det finns 11 fysiska ämnesbibliotek som är indelade i sex organisatoriska enheter:

- Biologibiblioteket, Geologibiblioteket, Ångströmbiblioteket (Teknik, fysik och kemi)
- BMC-biblioteket, Medicinska biblioteket
- Blåsenhusbiblioteket (undervisning och psykologi)
- Carolinabiblioteket (teologi, humaniora), Karin Boyebiblioteket (språk, sociologi, filosofi, konst och musik)
- Dag Hammarskjöld och Juridiska biblioteket (statskunskap och juridik), Ekonomikums bibliotek
- Almedalsbiblioteket (Gotland, humaniora, samhällsvetenskap, teknik, naturvetenskap och vård)

Ekonomi

Anslag och andra intäkter 2015

Universitetsgemensam finansiering	197 mnkr	80,4%
Fonder och bidrag	18 mnkr	7,3%
<u>Försäljning av tjänster samt avgifter</u>	<u>30 mnkr</u>	<u>12,3%</u>
Summa intäkter	245 mnkr	

Kostnader med fördelning på kostnadsområden (personal, media, lokaler, andra driftskostnader) 2015

Personal	103 mnkr	41,2%
Lokaler	56 mnkr	22,4%
Media	57 mnkr	22,8%
<u>Övrigt</u>	<u>34 mnkr</u>	<u>13,6%</u>
Summa kostnader	250 mnkr	

Det kan också göras en kostnadsfördelning inom olika verksamhetsområden på UB:

Ämnesbibliotek	172 mnkr
Kulturav	24 mnkr
Biblioteksstöd och administration	54 mnkr

Det kan också delas upp i satsningar på olika fakultet. På vetenskapsområdesnivå, men endast inom ämnesbiblioteksavdelningen:

Humaniora och samhällsvetenskap	105 mnkr
Medicin och Farmaci	27 mnkr
Teknik och Naturvetenskap	40 mnkr

Universitetsbibliotekets anslag i procent av lärosätets omsättning är 3,0 %. Anslaget kommer från fyra håll. Avdelningarna Kulturav, Biblioteksstöd och Administration får sina medel direkt från rektor medan den stora avdelningen Ämnesbiblioteken får medlen från de tre Vetenskapsområdena. Bland intäkterna ingår ersättning från landsting på 6,5 miljoner för drift av medicinska fackbibliotek i Uppsala och på Gotland.

Universitetsbiblioteket lever under ekonomiskt press och anslaget/omsättningen växer inte i samma takt som det snabbt växande universitetet. Underskott på 5 mnkr under 2015 var planerat. Sedan tidigare fanns det ett överskott, vilket gör att det utgående balanserade kapitalet är -1,2 mnkr.

Medel har tillförts universitetsbiblioteket för särskilda satsningar som genomförs 2015/16:

- 6 mnkr har erhållits från universitetet för övergång till RFID.
- Ett enhetsbibliotek flyttas för att komma närmare institutionen, vilket gör att 13 mnkr har erhållits för att bygga om och inreda de nya lokalerna.

Studenterna

Löpande kontakter med studenterna:

- Ämnesbiblioteken: I alla typer av "samverkansgrupper" är studenterna representerade, ofta via studiebevakare eller liknande – Biblioteksråd, 4 samverkansgrupper, skyddsronder och liknande.

- ÖB har regelbundna träffar med de fyra kårernas ordförande och är ledamot i UU:s studentsamverkansgrupp.
- Olika informella grupper och användarundersökningar.
- Alla undervisningstillfällen och spontana besök i informationsdiskar, Boka bibliotekarie och Fråga biblioteket (virtuell sökhjälp).

UB utvecklar och bygger kontinuerligt upp studenternas studie-/lärmiljöer:

- I samråd med institutionsstyrelser och områdesnämnder där också studenter finns representerade.
- Via UUB:s ledning vid budgetdialoger med vicerektorerna och områdesnämnder.
- Campusbibliotekens enhetschefer är ledamöter av intendenturstyrelserna vid respektive Campusområde, där lokalfrågor, även studenternas lokalbehov, bereds.
- ÖB är med vid dekanmöten där även dessa frågor kan beredas och förankras.

Tjänsterna kring språkhandledning, IT och liknande anpassas i bibliotekslokalerna på följande sätt:

- Biblioteket har under en flerårig satsning ett projekt under benämningen ”Mobil akademiker” som syftar till att studenter, lärare och forskare ska få stöd och redskap för att använda bibliotekets resurser och andra hjälpmedel – appar och likande - i sina studier och forskning på ett ändamålsenligt sätt.
- I informationsdiskar och Fråga biblioteket besvaras och hanteras frågor av typen; ”Hur kopplar jag upp mig mot det trådlösa nätet”, ”Hur använder jag bibliotekets resurser på olika typer av plattor mm”, ”Hur får jag ett tillfälligt inlogg till bibliotekets resurser”.
- På ett campusbibliotek, Blåsenhusbiblioteket, finns universitetets rum, ”lässtudio” utrustat för studenter med särskilda behov av olika läsprogram, tyst miljö mm.
- På tre campusbibliotek sker samarbete med ”Språkverkstaden” som använder bibliotekets lokaler för att möta studenter några gånger i veckan.
- Biblioteket har ett speciellt stöd för avhandlingsproduktion, såväl grafisk utformning som fysisk och digital publicering.

Stöd till pedagogik och forskning

Förutom media, diskttjänst och andra traditionella tjänster ges ytterligare stöd till undervisning och forskning.

Pedagogik

Alla studenter på program vid UU möter biblioteket minst vid ett tillfälle i utbildning i vetenskaplig informationssökning. Vid flera utbildningar sker en progression genom studietiden med flera utbildningstillfällen kopplade till uppsatser och examensarbete. Biblioteket ingår som ett moment i den pedagogiska obligatoriska kursen för undervisande personal vid Uppsala universitet.

Forskning/forskare

- Det förekommer att bibliotekarier ingår i forskningsprojekt som stöd.
- Boka bibliotekarie – för stöd till olika forskningsprojekt och doktorander.
- Stöd till OA-publicering i publiceringsdatabasen DiVA, Alvin mm.

Kommunikationen och löpande kontakterna med andra delar av universitet

Kommunikationen och löpande kontakterna med andra delar av universitet – fakulteter, institutioner, förvaltning mm – fungerar relativt väl med dialog på alla nivåer.

Nationellt och internationellt samarbete

UUB är involverat i ett flertal samarbeten – nationellt och internationellt – utöver det som de svenska universitetsbiblioteken skall delta i. På den nationella arenan gäller det: Alvin- och DiVA-konsortierna där UUB är initiativtagare, GUL-samarbetet mellan universitetsbiblioteken i Göteborg, Uppsala och Lund (se GUB-kapitlet), ScieLifeLab bibliotekssamarbete tillsammans med KIB, SUB, KTHB och UUB, Cart Blanche-gruppen under 2015 i samarbete med KIB. Det finns ett nära samarbete mellan bibliotek i Uppsala - Stadsbiblioteket och SLU - nu t. ex. i programserien ”På spaning efter den tid som kommer”.

Många medarbetare vid UUB deltar i olika typer av ämnesnätverk på nationell nivå inom biblioteksväsendet. I många fall har bibliotekarier från UUB varit med och startat nätverken och driver dem vidare, t ex e-böcker på akademiska bibliotek, förvärvsnätverk, ABK-nätverk samt alla olika ämnesnätverk som i första hand enhetscheferna men även andra bibliotekarier på ämnesbiblioteken är med i och ordnar konferenser mm.

På den internationella arenan kan nämnas Erasmus och andra tjänstemanna- och praktikantutbyten samt utbildningspraktik vid UUB, både från nationella utbildningar och internationella. Dessutom finns formella och informella kontakter med erfarenhets- och kunskapsutbyte mellan bibliotekets tjänstemän och andra bibliotek inom Sverige och utom landet. Biblioteket deltar bl. a. som ledamöter i IFLA, LIBER, EAHIL och CERL.

UUB är också involverat i olika typer av utvecklingsprojekt, benchmarking mellan olika bibliotek samt Matariki och U4. Slutligen kan nämnas att det finns åtskilliga samarbeten inom kulturarvet.

Programverksamhet och utställningar

Universitetsbiblioteket anordnar många olika typer av samarrangemang tillsammans med universitetet; representation vid statsbesök, ambassadörsbesök osv, musik, utställningar, olika typer av föredrag, seminarier mm.

Det genomförs också olika typer av samarrangemang vid olika Campusbibliotek och närliggande institutioner. Bland dem kan nämnas:

- ”En kvart över” där biblioteket tillsammans med närliggande institutioner använder campusbiblioteken som arenor där forskare och doktorander presenterar sin forskning på ett populärvetenskapligt sätt – öppet för alla, studenter forskare och allmänhet, ibland annonserat på pågångsidan i UNT. Har blivit ett nytt sätt att samarbeta och använda bibliotekslokalens ”neutrala arena” för forskningspresentationer.
- ”Standing out – from the academic crowd”, presentationsteknik, CV-skrivande, publicering. Ett flerårigt samarbete mellan UUB, KUUP och lärare vid institutioner vid Ekonomikum.

Biblioteket genomför därutöver både program och utställningar helt i egen regi.

Särskilda insatser

Förutom tidigare nämnda drift av medicinska fackbibliotek för landstinget sköter universitetsbiblioteket biblioteksverksamheten för den statliga myndigheten Sverige Geologiska undersökning.

Den omfattande pågående omorganisationen, samarbetet med institutioner kring Digital humaniora (Digital Humanities) samt konsortierna DiVA och Alvin och som leds från UUB är verksamheter som universitetsbiblioteket vill lyfta fram.

Lunds universitetsbibliotek

Struktur

Biblioteken vid Lunds universitet var tidigare indelade i tre delar. Under 2012 gjordes en sammanslagning av de tidigare enheterna Universitetsbiblioteket och Biblioteksdirektionen. Biblioteksverksamheten vid Lunds universitet samlades i en organisation benämnd Lunds universitets bibliotek (LUB) med ett Universitetsbibliotek (UB) och fakultetsbiblioteken. Universitetsbiblioteket har en samordnande roll för hela biblioteken vid LU, där e-media och vetenskaplig kommunikation är centrala uppgifter. Pliktleveranser och betydande del av universitetets samlingar är centrala andra ansvarsområden för UB. Förutom att hantera pliktleveranser – LU har ansvar för att spara det nationella reservexemplaret – finns inte någon tydlig uppdragsbeskrivning för Universitetsbiblioteket.

Utöver UB, som ha ca 100 medarbetare, finns idag 8 fakultetsbibliotek med ca 100 medarbetare. Totalt finns det 26 bemannade serviceställen vid Lunds universitet. Det finns ett informellt samarbete mellan fakultetsbiblioteken. Fakultetsbiblioteken har det direkta serviceansvaret till utbildning och forskning vid de olika fakulteterna.

Styrelsen för Lunds universitets bibliotek (LUB) leder biblioteksverksamheten och dess utveckling vid Lunds universitet. Den fungerar även som styrelse för Universitetsbiblioteket. Biblioteksstyrelsen är således UB:s styrande organ. Ordförande är Olov Sterner, dekan vid Naturvetenskap. I styrelsen finns tre externa ledamöter, som är erfarna bibliotekschefer från andra lärosäten. Åtta ledamöter är från fakulteterna och de är mestadels ledningsrepresentanter, t ex prodekaner eller prefekter. Tre studenter ingår i styrelsen. Styrelsen är således till sin storlek ganska omfattande och fakulteterna är starkt representerade i styrelsen.

Det är en komplicerad organisationsstruktur för biblioteksverksamheten vid Lund universitet och det är inte oproblematiskt att samordna de olika organisationsdelarna. Olika grupperingar skall jämkas samman inom universitetets samlade biblioteksverksamhet – fakultetsbiblioteken och UB - och samverkan är viktig för kompetensbehov, omvärldskontakter, biblioteksutveckling, biblioteks- och andra system samt e-media. LUB:s ledningsgrupp har ansvaret för att samverkan sker på ett positivt sätt för användare och medarbetare. Universitetsbibliotekarien är ordförande i LUB:s ledningsgrupp, som har möte cirka en gång i månaden. Cheferna för fakultetsbiblioteken ingår i ledningsgruppen, liksom numera alla

avdelningschefer vid UB, således en stor ledningsgrupp. LUB:s ledningsgrupp fattar inga formella beslut, utan är ett rådgivande organ till universitetsbibliotekarien. Den behandlar t ex IT-systemen, e-media och ett stort antal stora och små frågor. Ledningsgruppen har således ett stort inflytande i den övergripande organisationen LUB.

Universitetsbiblioteket har sin egen ledningsgrupp, som består av de fem avdelningscheferna samt universitetsbibliotekarien. Denne rapporterar till Biblioteksstyrelsen och dess ordförande samt till rektor vid Lunds universitet, som är den formella rapporteringen.

Ekonomi

Att göra en total beskrivning av den ekonomiska situationen för hela biblioteksverksamheten vid Lunds universitet är komplicerad eftersom fakultetsbiblioteken är inkluderade i respektive fakultets ekonomi. Att få fram en separat redovisning med respektive fakultetsbibliotek olika delintäkter och delkostnader har därför visat sig svårt. Det som presenteras här är endast Universitetsbibliotekets rörelseresultat för 2015.

Anslag och andra intäkter

Av statsanslaget	121 314 tkr	95,5%
Bidrag	4 872	3,8%
Interna försäljningsintäkter	349	0,3%
<u>Övriga intäkter</u>	<u>407</u>	<u>0,4%</u>
Summa intäkter	126 942	

Kostnader med fördelning på kostnadsområden

Personal	52 386 tkr	41,3%
Lokaler	21 979	17,3%
E-media	32 433	25,6%
Driftskostnader	16 563	13,1%
<u>Övriga kostnader</u>	<u>3 519</u>	<u>2,8%</u>
Summa kostnader	126 880	

Vad gäller mediadelen så är det få tryckta vetenskapliga verk som köps in av Universitetsbiblioteket, utan det görs främst av fakultetsbiblioteken. (UB har som nämnts de svenska pliktexemplaren, så samlingarna är omfattande.) Det finns en modell för e-media där UB står för viss media fullt ut och den andra delen finansierar UB till 50% och fakulteten står för den andra delen.

Dock finns det siffror för den samlade omsättningen biblioteksverksamheten vid Lunds universitet. 2006 utgjorde UB:s (UB och Biblioteksdirektionen) andel av universitetets kostnader 2,07%. 2010 var den 1,82 och 2015 hade siffran sjunkit till 1,46. Motsvarande siffror för hela biblioteksverksamheten (LUB) var: 3,79 - 3,60 - 3,07. Bibliotekens omsättning i förhållande till hela Lunds universitets omsättning har successivt sjunkit. Förklaringen är att Lunds universitet under denna period har satsat stora summor i nya forskningsområden, utan att det har medfört mer resurser till biblioteksverksamheten. Forskningen behöver dock biblioteksstöd som en del av forskningens infrastruktur.

UB i Lund har ekonomin i balans, men ekonomin är ansträngd och universitetsbibliotekariens uppfattning är att basverksamheten är underfinansierad. För att klara prisökningarna för e-medier fick UB extra tillskott 2014-15 på 1,5 respektive 2 miljoner utöver basanslaget. För 2016 hanteras problemet genom att medel flyttas från publiceringsfonden, som är avsedd för publiceringsavgifter. Problemet kvarstår för 2017 och någon långsiktig, hållbar finansiering av prisökningarna på e-medier och möjligheten till nya prenumerationer finns inte.

Studenterna

Undervisningen och andra sätt att klargöra hur studenterna kommer åt materialet genom pedagogiska insatser sker genom utbildning i informationssökning. För detta ansvarar fakultetsbiblioteken. Inom kort kommer det att finnas en rapport med förslag till förändringar av den publika miljön på UB.

Universitetsbiblioteket utvecklar studenternas studie-/lärmiljöer genom att kontinuerligt arbeta med att se över de publika miljöerna i sina lokaler.

Stöd till pedagogik och forskning

Universitetsbiblioteket har en särskild uppgift eftersom Lund har ansvar för det svenska pliktreservexemplaret samt har omfattande handskriftsmaterial. Aktuell forsknings- och undervisningslitteratur finns vid fakultetsbiblioteken.

Förutom media, disk-tjänst och andra traditionella tjänster ges ytterligare stöd till pedagogik och forskning. UB och fakultetsbiblioteken är viktiga för utbildningen. Fakultetsbiblioteken samordnar insatserna. UB har också en roll för stöd till pedagogik/undervisning, men dess roll som samordnare avvecklas under detta år.

Det direkt stödet till forskare sker framför allt genom fakultetsbiblioteken. E-media samordnas organisatoriskt av UB men i urval och betalning är också fakultetsbiblioteken inkluderade. UB ansvarar för den vetenskapliga kommunikationen och nya sätt att kommunicera vad gäller forskning, men även vid flertalet fakultetsbibliotek drivs en omfattande verksamhet inom detta område som omfattar e-publicering (Lunds universitets publikationer – LUP), publikationsanalys/bibliometri, Open Access och open data. I uppdraget ingår även att administrera den s.k. publiceringsfonden.

Kommunikation och löpande kontakter med andra delar av universitetet

Den ovannämnda LUB-kontexten är problematisk med så många aktörer inblandade och med rapporteringar till olika chefer och andra insatser. Fakultetsbiblioteken har sina direkta kontakter med dekaner, forskare och lärare vid respektive fakultet. UB:s relationer till fakulteterna är bra och här sker också kontakter via fakultetsbiblioteken. Relationerna med rektor och den centrala universitetsförvaltningen fungerar också på ett tillfredsställande sätt. Universitetsbibliotekarien är med i rektors ledningsråd.

Nationella och internationella samarbeten

UB och fakultetsbiblioteken deltar i åtskilliga samarbetsgrupper inom fakulteten och andra delar av Lunds universitet. De deltar även i regionala nätverk, bl. a. Lärosäten Syds Bibliotek. Bland de nationella aktiviteterna är GUL-samarbetet (se GUB-kapitlet). UB är med i nationella grupper inom olika specialområden som nationalbiblioteket, SUHF och Svenska Biblioteksförning ansvarar för men också i andra nationella nätverk. Som nämnts är UB också med i de sju pliktbibliotekens samordningsgrupp.

Det internationella samarbetet har ökat i omfattning under senaste året. UB är en aktiv del av LERU genom CIO-C (Chief Information Officers), som är universitetets högst prioriterade europeiska samarbete. Universitetsbibliotekarien deltar i CIO-C. Under 2015 har UB varit initiativtagare till ett nytt svenskt gruppmedlemskap i CERL (*Consortium of European Research Libraries*) och deltar också i Liber och IATUL.

Programverksamhet och utställningar

Universitetsbiblioteket har utställningsverksamhet under hela året och med eget material. UB har inte någon dedicerad programverksamhet, men det är åtskilliga föreningar och nätverk som genomför sina aktiviteter i huvudbiblioteksbyggnaden, t ex Svensk Biblioteksförning, SFIS, Bokhistoriska Sällskapet, Lärosäten Syd, m. fl.

Särskilda insatser

UB:s ledning är särskilt nöjd med personalens och användarnas stora engagemang och respekt för samt kompetens om samlingarna i alla dess former. Dessutom är ledningen stolt över den inom åtskilliga områden lyckade integrationen mellan f.d. Universitetsbiblioteket och Biblioteksdirektionen. Däremot är ledningen mindre nöjd med universitetets engagemang och förståelse för behovet av att utveckla biblioteksverksamheten genom att investera i den.

Umeå universitetsbibliotek

Struktur

Universitetsbiblioteket har en stark styrelse. Ordförande är vicerektor för forskning. I styrelsen ingår dekaner alternativt prodekaner för de olika fakulteterna, rektor för Lärarhögskolan, en professor nominerad av UB, överbibliotekarien, representanter för studentkårerna samt två adjungerande fackliga representanter. Biblioteksstyrelsen fastställer varje år verksamhetsplan och verksamhetsberättelse samt bokslut och budget.

Överbibliotekarien är föredragande i styrelsen. Han är direkt underställd rektor och ingår i Rektors ledningsråd. Överbibliotekarien ser rapporteringen direkt till rektor som naturlig och positiv samt ser en skillnad på förvaltningens administrativa stöd och bibliotekets samt pedagogikens mer akademiska stöd.

Biblioteket har ca 110 anställda och 7 avdelningar. Avdelningscheferna och kommunikatören ingår tillsammans med överbibliotekarien i ledningsgruppen.

Umeå universitetsbibliotek (UmUB) har fyra bibliotek: Universitetsbiblioteket, Medicinska biblioteket, UB Konstnärligt campus och UB Örnsköldsvik. Det är även samarbete med Campusbiblioteket i Skellefteå, som har Skellefteå kommun som huvudman.

I Universitetsbiblioteket återfinns avdelningarna Forskningsarkivet, IT, Kansli, Kundservice, Media och Vetenskapligt kommunikation. Medicinska biblioteket är beläget i Norrlands universitetssjukhus, men ligger organisatoriskt som en avdelning inom UmUB.

UB Konstnärligt campus ligger organisatoriskt under avdelningen för Media. UB Örnsköldsvik ligger direkt under överbibliotekarien.

Angående centrumbildningen Universitetspedagogik och lärandestöd (UPL), se nedan.

All biblioteksverksamhet finns inom universitetsbibliotekets organisation. Fakulteterna har inga egna bibliotek.

Ekonomi

Omsättning (tkr):

Anslag	131 712	87,6 %	(Verksamhet, lokaler och förvärv)
Bidrag	1 630	1,1 %	(Lönebidrag, KB-projekt)
Försäljning	16 177	10,8 %	(VLL 8,6 mnkr, undervisning, decutb, fjärrlånersättning, kopiering)
Övr intäkter	815	0,5 %	(medfinansiering, förkomna böcker)
	150 334		

Kostnader (tkr):

Lönekostnad	-59 162	39,2%
Övr personalkostn	-348	0,2%
Lokalkostn	-44 078	29,2%
Förvärv	-35 517	23,6%
Driftkostn exkl förvärv	-9 248	6,1%
OH-kostn	-268	0,2%
Finansiella kostn	-288	0,2%
Avskrivningar	-1 906	1,3%
	-150 816	

Inför varje budgetår lämnar universitetsbiblioteket ett äskande och har budgetdialog. Universitetsstyrelsen tar beslut om bibliotekets anslag. Umeå universitets omsättning för 2015 uppgick till 5 046 273 tkr. Universitetsbibliotekets anslag uppgick till 2,98% av denna omsättning. Bland inkomsterna finns dessutom ersättning från Landstinget för medicinska biblioteket på 8,6 miljoner. Betalningen för undervisning om informationssökning och referenshantering inom universitetet utgör ca 1 miljon.

Biblioteksstyrelsen beslutar om den interna budgeten. I anslagsfördelningen från universitet är medlen redan indelade i tre olika ”Påsar” – förvärv, drift, lokaler - som ej får blandas, men

kan pareras över ett antal år. Umeås UB har en stabil ekonomisk ställning och ett myndighetskapital på 5%.

Det är svårt att dela upp kostnaderna på olika verksamhetsområden eller fakulteter eftersom universitetsbiblioteket har en gemensam ekonomi.

UPL (se nedan) är en del av UB och har som fristående centrumbildning en separat budget som inte ingår här. UPL:s anslag ligger separat och centrumbildningen har också en stor rörlig del med köp och sälj, främst inom det egna universitetet.

Studenterna

Universitetsbibliotekets främsta kontaktyta med studenterna är de dagliga kontakter i såväl den fysiska som digitala biblioteksmiljön. Undervisning i källkritisk informationssökning och referenshantering en annan stor kontaktyta, liksom Studieverkstaden. Som ovan nämnts har studentkårerna också representanter i biblioteksstyrelsen.

Umeås universitetsbibliotek har satsat mycket på utveckling av bibliotekens lokaler som studie/lärmiljö. Miljöer finns för olika lärstilar och sätt att arbeta. Biblioteket har också satsat mycket på nya miljöer i samarbete med studenterna. Det gäller t.ex. utvecklingen av miljön Learning space på UB. För närvarande pågår ett större flerårigt projekt för utveckling av bibliotekslokalerna där bl a undervisning och lärandestöd lyfts fram i större skala.

Studieverkstaden finns i UB:s lokaler och ingår som en del i bibliotekets organisation och ger stöd i skrivande, muntlig framställning och effektivare studievanor. Ett resurslabb finns också i miljön. Universitetsbiblioteket har inte ansvar för universitetets IT-support, förutom den support som ges i samband med den publika datormiljön och skrivare.

Stöd till pedagogik och forskning

Universitetspedagogik och lärandestöd (UPL) är en centrumbildning under universitetsbiblioteket. UPL har en egen styrelse som lägger förslag till biblioteksstyrelsen för budget, verksamhetsplan och verksamhetsberättelse. Biblioteksstyrelsen fattar beslut om dessa. Överbibliotekarien utser föreståndare för UPL. Relationen mellan UPL och överbibliotekarie/biblioteksstyrelse motsvarar i delegation relationen mellan centrumbildning på fakultet och dekan/fakultetsnämnd.

Forskarstödet omfattar - utöver traditionella tjänster som tillgång till e-material, utlån av tryckt material, informationsstöd mm - e-publicering, publiceringsstöd och rådgivning, bibliometri (bibliometriker). Umeå använder DIVA-systemet för publicering och ger forskarna stöd i detta. Inom forskarutbildning ges också undervisning i informationssökning och referenshantering.

Universitetsbiblioteket har ambitionen att växa i forskarstödet och ett av de områdena är forskningsdata. Under våren 2016 påbörjas också två pilotprojekt där universitetsbiblioteket är med som en part. Ett gällande utveckling av O365 som samarbetsyta för forskningsprojekt, ett annat gällande forskningsdata med Svensk Nationell Datatjänst (SND) vilken är samma pilotstudie som GUB deltar i.

Kommunikationen och löpande kontakterna med andra delar av universitet

Kommunikation och löpande kontakter med andra delar av universitetet sker på en mängd olika sätt på daglig basis. Institutionsbesök genomförs regelbundet från flera olika verksamhetsområden, t ex media och e-publicering. Överbibliotekarien träffar regelbundet rektorer, dekaner och universitetsdirektör i ledningsrådet. Kontakterna med förvaltningen sker regelbundet inom respektive område, t ex IT, ekonomi, forskningsadministration.

Biblioteksledningen upplever att det finns möjligheter till förbättringar. Kontakterna med fakultetskanslierna skulle kunna utvecklas, särskilt med forskningssekreterarna och utbildningsledarna. Ett problem kan kanske vara att kontakterna sker på så många sätt. En bättre samordning inom biblioteket var gäller kommunikation med omgivningen skulle vara rationellt. Detta kan för övrigt gälla samordningen inom hela universitetet. Generellt sett har Umeås universitetsbibliotek hög trovärdighet och upplevs positivt inom universitetet.

Nationella och internationella samarbeten

Umeås universitetsbibliotek deltar i de nationella nätverken som finns för lärosätenas bibliotek. Dessutom har Umeå universitetsbibliotek ett särskilt samarbete med Stockholms universitetsbibliotek, där ledningsgrupperna träffas regelbundet.

Se ovan om två pilotprojekt i avsnittet om forskarstöd. Umeås UB har också ambition om ökat nationellt samarbete inom kompetensutveckling.

Programverksamhet och utställningar

Universitetsbiblioteket har en utställningsyta med olika utställningar under året samt mindre verksamhet med montrar. Några är temautställningar som är återkommande, t ex årshögtiden, samiska veckan och Pride. Utställningar som helt eller delvis är ordnade av andra än UB förekommer.

Programverksamhet förekommer t ex på Medicinska biblioteket, med korta lunchföreläsningar med forskare från området. Forskningsarkivet har också under tio år haft mötesplats vid sitt arkiv på onsdagskvällar med en blandning av författare, forskare och musik.

Särskilda insatser

Som nämnts har universitetsbiblioteket vid Umeå universitet hög trovärdighet och upplevs positivt inom universitetet. Ställning inom det egna lärosätet är stark och universitetsbiblioteket får nya uppdrag.

Universitetsbibliotekets ledning är särskilt stolt över:

- UB:s förmåga att leverera sina tjänster.
- UB:s kompetenta personal som skickligt genomför det som både biblioteket och övriga universitetet är nöjda med.

Örebro universitetsbibliotek

Struktur

Universitetsbiblioteket har sedan våren 2013 ett biblioteksråd med representanter för utbildning och forskning samt övrig verksamhet på universitetet. Biblioteksrådet har en rådgivande funktion och skall bidra till utvecklingen av universitetsbibliotekets verksamhet.

Biblioteksrådets ledamöter skall enligt rektors beslut bestå av ordförande (som nu är universitetets prorektor), bibliotekschefen, en representant från varje fakultetsnämnd samt från Lärarutbildningsnämnden, två studeranderepresentanter, en extern ledamot från annat bibliotek, samt en sekreterare. Därtill har rådet en adjungerande ledamot från Örebro läns landsting.

Dessutom finns ett samverkansråd med Region Örebro län (RÖL) gällande medicinska biblioteket.

Bibliotekschefen rapporterar direkt till rektor. (I praktiken dock till prorektor som är ordförande i biblioteksrådet.)

Universitetsbibliotekets organisationsstruktur består av 3 enheter och de tre enhetscheferna är direkt underställda bibliotekschefen. Enheterna är:

- Ämnesstöd och publiceringar
- Mediaförsörjning
- Medicinska biblioteket, Campus USÖ

Därtill finns funktionsansvar för webb och kommunikation, digitala system och informationsdisken HB. Verksamhetsstödsansvarig är direkt underställt bibliotekschefen och samlar systembibliotekarier samt är ansvarig för webb, kommunikation och marknadsföring.

Örebro universitetet har inte fakultetsbibliotek men är fördelat på fyra lokaler. Det är huvudbiblioteket, medicinska biblioteket som även har ansvar för informationsförsörjningen inom delar av Region Örebro län, Restaurang- och hotellhögskolans bibliotek i Grythyttan samt Musikbiblioteket på Campus Örebro (endast noter, referenslitteratur och skivor).

Ekonomi

Intäkter

Anslag	45 992 tkr	88,0%
Ersättning regionen för med. bibl.	5 551	10,6%
Avgifter och övriga bidrag	<u>702</u>	1,4%
	52 245	

Kostnader

Personal	19 338 tkr	37,0%
Lokaler (inkl lokalvård)	17 325	33,2%
Mediaförsörjning	11 254	21,5%
Avskrivningar	610	1,2%
Övrig drift	<u>3 717</u>	7,1%
	52 245	

Universitetsbiblioteket får inget årligt fast anslag, utan är en del av administrationens budget (fast bibliotekschefen rapporterar direkt till rektor). Universitets totala omsättning för 2015 var 1 184 286 tkr. Universitetsbibliotekets ”anslag” är 45 992 tkr. Det motsvarar 3,9% av hela universitetets omsättning. Drygt 10 procent av bibliotekets samlade intäkter kommer från Region Örebro Län och är ersättning för användningen av medicinska biblioteket.

Universitetsbibliotekets ekonomiska situation är mycket pressad. Det gäller särskilt mediabudgeten p. g. a. den svaga kronkursen och stigande priser på e-resurser. Detta har biblioteksledningen haft mycket svårt att få gehör för i budgetdialogen och det har inte varit någon årlig uppskrivning. Inför 2016 har emellertid biblioteket fått utökad budget med 1,5 miljoner.

Studenterna

Ämnesbibliotekarierna ansvarar för all undervisning i informationssökning och referenshanteringsprogram. Erbjuder förutom schemalagd undervisning i samverkan med lärare möjlighet att boka handledning. Det satsas mer och mer på webbstöd, bl.a. via ämnesguider.

Universitetsbiblioteket utvecklar studenternas studie-/lärmiljöer genom att kontinuerligt arbeta med att se över de publika miljöerna i sina lokaler.

Biblioteket ansvarar för lärosätets akademiska språkstöd till studenter och doktorander genom Akademiskt skrivcentrum. Tre språkkonsulter arbetar med stöd i svenska och engelska. Det finns lärarkurser och kurs i akademiskt skrivande för forskarstuderande.

Stöd till pedagogik och forskning

Förutom media, diskttjänst och andra traditionella tjänster ges ytterligare stöd till pedagogik och forskning.

Pedagogik

Universitetsbiblioteket är representerat i Utbildningspedagogiska rådet och Nätverket för uppdragsutbildning. Det finns ett nära samarbete med Enheten för universitetspedagogik (PIL), som också är fysiskt placerad i huvudbibliotekets lokaler. Dessutom finns ett nära samarbete med IKT och lärande.

Informationssökning ingår sedan många år som ett moment i kursen Universitetspedagogik 1 och 2. Akademiskt skrivande ingår från vårterminen 2016 i Universitetspedagogik 1.

Forskare/forskning

Ämnesbibliotekarierna utgör den främsta gruppen som arbetar med forskarna. UB ger sedan många år tillbaka en kurs för doktorander och forskare i informationssökning.

Publiceringsstödet utvecklas kontinuerligt och stödet kring publiceringsfrågor är på väg att formaliseras. Nyrekrytering är gjord. DiVA-samordnaren har täta kontakter med forskare och

ansvarar för seminarier, kortkurser kring forskningens infrastruktur, Orcid etc. Samverkan har inlett med Grants office.

Kommunikationen och löpande kontakterna med andra delar av universitet

Universitetsbiblioteket samarbetar även med andra delar inom universitetet. Det gäller t. ex. FUNKA-enheten vid studentavdelningen kring stödet till funktionshindrade. Dessutom har universitetsbiblioteket mängder med kontakter med t.ex. universitetets centrala IT-avdelning och kommunikationsavdelning, eftersom biblioteket inte har egna tekniker eller kommunikatörer.

Kommunikation och löpande kontakter med andra delar av lärosätet upplevs positivt av såväl universitetsbiblioteket som fakulteter, institutioner och förvaltning. Bibliotekschefen är med i administrativa ledningsgruppen och prefekträdet. Detta skapar bra och nödvändiga kontaktytor med såväl förvaltning som akademien.

Nationellt och internationellt samarbete

Utöver de nationella nätverksinsatserna, som de svenska universitetsbiblioteken generellt skall delta i, har inte Örebro universitetsbibliotek några särskilda samarbeten. För närvarande pågår heller inget större externt projekt som biblioteket är involverad i. Bland internationella insatser bör nämnas att en bibliotekarie från medicinska biblioteket är med i IFLA:s sektion för Health and Bioscience libraries.

Programverksamhet och utställningar

Universitetsbiblioteket genomför ingen programverksamhet eller några utställningar.

Särskilda insatser

Universitetsbibliotekets ledning vill särskilt lyfta två områden där bibliotekets insatser beröms:

- Organisationen med ämnesbibliotekarier omnämns ofta som mycket bra.
- Det akademiska språkstödet är MYCKET efterfrågat och uppskattat.

Samlad jämförelser med andra universitetsbibliotek

Har görs en kortfattad jämförelse mellan de fyra universitetsbiblioteken och med hänvisning till GUB. För en noggrannare genomgång av situationen vid varje lärosäte hänvisas till presentationer av respektive universitetsbibliotek. Förhoppningen är att effektiva lösningar på de olika biblioteken skall kunna spridas och även vara användbart på andra lärosäten.

Till vem rapporterar överbibliotekarien/universitetsbibliotekarien

Vid alla de fyra jämförande lärosäten redovisar bibliotekschefen direkt till rektor, således samma som gäller för GUB.

Finns en styrelse/råd/nämnd och vilket ansvar har den

Här ser det olika ut mellan lärosätena, både vad gäller sammansättning och beslutsansvar. Det gäller också ordförandeskapet. Vid alla lärosätena finns studenkåren representerat, medan det ser olika ut med ledamöter från fakultet och externa representanter.

Lund har en stark styrelse med en dekan som ordförande och med representanter från fakulteterna som är prodekaner eller prefekter. Det finns tre externa representanter från andra bibliotek. Styrelsen har det samlade ansvar för den s.k. LUB-organisationen, d.v.s. Universitetsbiblioteket och fakultetsbiblioteken (som lyder under respektive fakultet).

Universitetsbiblioteket i Umeå har en stark styrelse och ordförande är vicerektor för forskning. Fakulteterna är representerade genom dekaner alternativt prodekaner samt en rektor för Lärarhögskolan. Biblioteksstyrelsen fastställer varje år verksamhetsplan och verksamhetsberättelse samt bokslut och budget.

Universitetsbiblioteket i Örebro har ett biblioteksråd som är mindre styrande. Den har en rådgivande funktion och skall bidra till utveckling av universitetsbibliotekets verksamhet. Ordförande är universitetets prorektor och bland ledmöterna finns representant från varje fakultetsnämnd och extern ledamot från annat bibliotek samt representant från landstinget (adjungerad).

I Uppsala finns ett biblioteksråd med lärare och studenter och som har en rådgivande funktion till överbibliotekarien. En översyn genomförs för närvarande och det finns önskemål att införa en styrelse eller motsvarande.

Ekonomi

Av utrymmesskäl är det inte möjligt att göra en fullständig jämförande genomgång av universitetsbibliotekens ekonomi. För närmare beskrivning, se presentationer av biblioteken. Här lyfts endast fram några områden som bedöms som särskilt intressanta att jämföra.

Här presenteras en samlad bild av universitetsbibliotekens intäkt- och kostnadsfördelning. För mer detaljerad information hänvisas till respektive biblioteks presentation. Siffrorna för kostnader lämnas här okommenterade, men kan givetvis följas av fördjupade diskussioner mellan lärosätena vad som ger dessa ganska stora skillnader. På så sätt kan det bidra till både en ökad medvetenhet och ge input till åtgärder för att både öka intäkter och reducera kostnader. (Observera att för Lunds universitet gäller dessa jämförelsesiffror endast Universitetsbiblioteket och inte fakultetsbiblioteken. Se avsnittet om Lund.)

	GUB	UUB	UB Lund	UmUB	ÖUB
<i>Intäkter</i>					
Anslag	96,6%	80,4%	95,5%	87,6%	88,0%
Övriga int	3,4	19,6	4,5%	12,4	12,0
<i>Kostnader</i>					
Personal	47,6%	41,2%	41,3%	39,4%	37,0%
Media	19,1	27,8	25,6%	23,6	21,5
Lokaler	19,6	22,2	17,3%	29,2	33,2
Övrig drift	13,8	13,6	15,9%	7,8	8,3

Den helt dominerande intäkten för universitetsbiblioteken är det direkta anslaget från universitetet. Andra intäkter är fjärrlån, repro mm. Flera lärosäten får ersättning för utbildning i informationssökning för studenter. I Uppsala, Umeå och Örebro är det en betydande ersättning från regionen/landstinget för drift av medicinska bibliotek. Därför är deras procentandel för övriga intäkter avsevärt högre än för Göteborg och Lund.

Bibliotekets direkta anslag i procent av lärosätets omsättning är komplicerat och de siffror som här presenteras bör utvecklas i en fördjupad analys. Så kan uträkningarna göras med eller utan lokalkostnad och vad som är universitetets omsättning kan också ses ur flera aspekter. Det finns också andra faktorer att ta hänsyn till i jämförelsen, som externa intäkter och att t. ex. Uppsala har betydande intäkter från universitet i form av fonder och bidrag. Utifrån de siffror som lämnats från respektive lärosäte ser siffrorna ut som följer:

	Örebro	Göteborg	Uppsala	Lund	Umeå
Totala intäkter	4,4	3,8	3,8	3,3	3,4
Andel utan hyra	3,04	2,95	3,09	2,49	2,64
Varav från lärosätet	3,9	3,7	3,0	3,1	3,0

Nu är det mer komplicerat än att bara göra en ytlig sifferjämförelse. Det är i hög grad beroende av inriktningen på lärosätet. Så har till exempel Karolinska Institutet som är forskningstungt en låg procentandel, medan högskolor där utbildning dominerar har en hög anslagsprocent för biblioteket. Det är helt enkelt dyrare för biblioteket med lokaler, personal, service mm vid ett lärosäte som är utbildningstungt. Detsamma gäller om lärosätet är ämnestungt inom samhällsvetenskap och humaniora. (Detta får anses gälla för Göteborgs universitet.) Teknik, medicin och naturvetenskap har visserligen dyrare e-media, men dyra insatser vad gäller forskningens infrastruktur inom dessa fakulteter ligger på områden som laboratorier, maskiner mm.

Flera av de jämförande universitetsbiblioteken har en besvärlig ekonomisk situation. Medel till särskilda satsningar förekommer, det kan gälla utvecklingsprojekt som skall genomföras och tillfällig - om den nu är tillfällig - fördyring av e-media.

Organisationsstruktur

Organisationerna har en linjestruktur vid de olika universitetsbiblioteken, inklusive GUB. Det skiljer sig åt huruvida det bara är avdelningar eller om avdelningar också är uppdelade i enheter. Uppsala håller emellertid på att forma om sin organisation till en form av matrisorganisation där linjeorganisationen kompletteras med tre delprocesser. Hur tvärgående processer är uppbyggda vid övriga universitetsbibliotek har inte undersökts. Det skiljer sig också åt mellan universitetsbiblioteken i hur kansli/administration är strukturerat, både form- och innehållsmässigt.

Hur många fakultetsbibliotek finns och vilka fakultet vänder de sig till

Förutom ett huvudbibliotek finns det vid alla universiteten filial-/fakultetsbibliotek som vänder sig till de olika fakulteten. Här varierar dock antalet och vilka fakultet de vänder sig till. Vid Lund är de åtta fakultetsbibliotekens position starkast, då de lyder under respektive fakultet.

Studenterna

Genomgående är det goda och löpande kontakter med studentorganisationerna och de är också representerade i styrelse/nämnd/råd. Naturligtvis är universitetsbibliotekens kontaktyta med studenterna främst de dagliga kontakter i den fysiska och digitala miljön. Undervisning i informationssökning och referenshantering är en central utbildning från bibliotekens sida.

Det ges stöd i skrivande, muntlig framställning och effektivare studievänor men också stöd för studenter med funktionshinder. Vid alla de undersökta lärosätenas bibliotekslokaler utvecklas och byggs upp lärmiljöer som är värdefulla stöd för undervisningen och studenternas lärande. Detta är ett av de centrala utvecklingsområdena och är ett viktigt stöd för institutionernas pedagogiska insatser.

Stöd till pedagogik och forskning

Förutom tillgång till tryckt och digital media, utlån, diskttjänst med informationsstöd och andra traditionella tjänster ges genom universitetsbiblioteken ytterligare stöd till studenter (se ovan), lärare och forskare.

Genomgående har biblioteken goda kontakter med de centrumbildningar vid varje universitet som har ansvar för universitetspedagogik och lärandestöd. De är placerade vid förvaltning, pedagogiska institutioner eller som i Umeå vid universitetsbiblioteket. Dessa goda kontakter underlättar den utveckling som presenterades under studentavsnittet.

Förutom ovannämnda stöd till forskare är nu vetenskaplig kommunikation en central insats från universitetsbiblioteken. Det gäller e-publicering, publiceringsstöd och rådgivning, Open Access samt bibliometri. Alla de här presenterade universiteten har anställda bibliometriker. Biblioteken ger forskarna stöd i användande av det publiceringssystem som respektive universitet använder. Det ges genomgående undervisning i informationssökning och referenshantering.

Kommunikationen och löpande kontakterna med andra delar av universitet

Ett genomgående omdöme vid kontakter med de andra universitetsbiblioteken är att relationerna med övriga delar av universitetet upplevs som positivt. (Det måste dock nämnas att i denna studie har det endast varit kontakt med ledningen för respektive bibliotek.)

Nationella och internationella samarbeten

De svenska universitets- och högskolebiblioteken har ett nationellt nätverk som alla skall delta i. Sedan sker detta naturligtvis i olika hög grad och det gäller också för de här presenterade universitetsbiblioteken. Dessutom finns det samarbeten mellan två/tre bibliotek (t. ex. Göteborg/Uppsala/Lund och Umeå/Stockholm). Alla fem universitetsbiblioteken är på något sätt involverade i internationella samarbeten, men det varierar i omfattning. Deltagande i nationella och internationella projekt varierar också i omfattning och det är också olika typer av projekt de är involverad i.

Programverksamhet och utställning

Här ser det – inte minst av historiska skäl - olika ut. Medan Örebro inte har någon utställnings- eller programverksamhet är den mycket omfattande i Uppsala.

Förslag till åtgärder

Förslag till åtgärder som skall byggas in i verksamhetsuppdraget delas här in i fyra områden: a) struktur, b) utveckling av stöd till pedagogik och forskning, c) samordning och kommunikation med övriga universitetet, d) effektiviseringar och prioriteringar. Här ges inte exempel på hur det skall genomföras. Det är upp till Göteborgs universitet att efter bedömningar lägga in det som föreslås i verksamhetsuppdraget och för Göteborgs universitetsbibliotek att sedan genomföra det efter att verksamhetsuppdraget har skapats. Erfarenheter från de andra universitetsbiblioteken kan härvidlag vara till stöd. Givetvis har dessa presentationer också haft betydelse för framväxten av här presenterade förslag till åtgärder, men erfarenheter från de andra lärosätena skall framför allt att vara ett stöd i det fortsatta arbetet med att skapa ett verksamhetsuppdrag och att sedan genomföra det.

Struktur

Styrnings- och finansieringsmodell

Som tydligt framgår finns det olika uppfattningar om styrnings- och finansieringsmodell för universitetsbiblioteket vid Göteborgs universitet. I studien finns det också kompletterande uppgifter från andra lärosäten. Så här skulle det kunna sammanfattas:

1. Gemensam inställning är att GUB skall vara en samlad organisation.
2. En övergång till beställning av biblioteksresurserna har få konkreta fördelar och skulle innebära byråkratiskt krångel. E-media inköps i paketlösning, stödet till vetenskaplig kommunikation är samlat, biblioteken relateras till varje fakultet men används också som studiemiljö över gränserna, för att nämna några exempel.
3. Biblioteket måste få tillräckliga resurser så att dess dagliga verksamheten ger ett gott stöd till universitetets kärnverksamhet. Det kan också behövas extra resurser för utvecklingsinsatser eller någon tillfällig större insats. (Vilket inte motsägs att effektiviseringar och besparingar också är en del av finansiering till sådana insatser.) 3,7%-regeln vid Göteborgs universitet är dock unik bland universitets- och högskolebiblioteken i Sverige. Det finns problematik i denna modell som inte gäller nivån på den samlade anslagssumman utan principen. Synpunkter på tilldelning av resurser till stödverksamheterna (administration och bibliotek) finns vid flertalet lärosäten men också i andra offentliga organisationer. Det kan göras nya större satsningar där biblioteket har en mindre roll inom forskningens infrastruktur. Det gäller också förhållandet forsknings- respektive undervisningsstöd (återkommer till det i senare avsnitt) som är av betydelse för institutionernas/fakulternas andel av anslaget. Både med tanke på den starka kritiken mot modellen och problematiken som ligger i den bör 3,7 %-regeln avskaffas och en ny modell som saknar dagens automatik arbetas fram. Det måste betonas att det är viktigt att biblioteket får tillräckliga resurser inte minst för stabilitet i planeringen av verksamheten och att den löpande verksamheten kan löpa på med god kvalitet samt att nödvändiga utvecklingsinsatser kan genomföras. Det finns också en annan problematik i finansieringsformen för GUB:s anslag och det är utdebiteringen till fakulteterna.

4. Den klart dominerande styrningsformen på svenska (och utländska) lärosäten är att överbibliotekarien rapporterar till rektor. I något enstaka fall, som vid Stockholms universitet, är biblioteket en del av förvaltningen. Biblioteket skall ha täta kontakter med förvaltningen när det gäller de administrativa frågorna och samarbetet kan också utvecklas i service mot studenter, lärare och forskare. (Se senare avsnitt.) Rollerna mot institutioner och fakultet ser dock olika ut – det administrativa stödet respektive det akademiska stödet - och det är tveksamt om en sammanslagning skulle medföra positiva steg i utvecklingen av dessa insatser.

Förslag till åtgärder

- Biblioteket är fortsatt en samlad organisation.
- Övergång till beställning av biblioteksresurser rekommenderas inte.
- 3,7 %-regeln avskaffas och ersätts av en annan modell. En enkel övergång skulle kunna vara att GUB erhåller ersättning för sina bastjänster – kanske motsvarande dagens nivå – och med en årlig uppräknings med hänsyn till normala fördyringar. Till det kan läggas ersättning för eventuella engångssatsningar eller mediainköpens tillfälliga fördyring, men också eventuella besparingskrav. En rekommendation är också att se över modellen för hur fakulteterna utdebiteras för GUB:s anslag.
- Överbibliotekarien rapporterar fortsatt till rektor.

Biblioteksråd/nämnd

Biblioteksnämnden kan inte vara ett beslutande organ utan måste vara rådgivande. Besluten fattas av överbibliotekarien. Det hindrar inte att dess roll kan stärkas och att mandatet tydliggörs. Strategiska frågor och bibliotekets inriktning samt uppföljning av verksamhetsuppdraget bör vara centrala frågor på agendan. Den kan ha både en linjeroll och kollegial roll samt vara fakulteternas röster för studenter, lärare och forskare och uttrycka deras behov och önsknings. Även budget och resursbehov kan finnas på dagordningen.

Överbibliotekarien övergår till att vara föredragande och aktuella frågor på dagordningen bör var väl förberedda. I förstärkningen av nämndens roll ingår även en annan inriktning på ledmöterna. Fakulteternas ledamöter bör ha en chefsroll inom sina fakulteter/institutioner. Tillsätt gärna en extern representant som ledamot, gärna med erfarenhet som bibliotekschef och som kan tillföra kunskap från andra organisationer. Dessutom bör ett utskott väljas som kan förbereda och följa upp sammanträden.

Förslag till åtgärder

- Biblioteksnämndens roll och sammansättning bör stärkas.
 - Tydliggör biblioteksnämndens mandat och vilka frågor som skall hanteras.
 - Överbibliotekarien bör inte vara ordförande utan föredragande.
 - Ordförande bör vara prorektor eller annan person i ledande ställning vid universitetet.
 - Fakulteternas ledamöter bör ha en ledningsroll inom sina fakulteter/institutioner.
 - Tillsätt en extern representant som ledamot.
 - Välj ett utskott som förbereder och följer upp sammanträdena.

Organisation - verksamhetsplanering – beslutsordning – delegering

I uppdraget ingår inte att ge förslag på åtgärder i organisationsfrågor.

Utveckling av stöd till pedagogik och forskning

I genomgång av GUB samt de andra fyra universitetsbiblioteken har det varit presentationer av bibliotekens insatser i stöd till pedagogik och forskning. Fokus har då legat på de insatser som har utvecklats under det senaste decenniet och är en vidgning av universitetsbibliotekens traditionella uppgifter som fortfarande är aktuella men nu parallellt med nya digitala insatser. Det är viktigt att denna utveckling av bibliotekets nya tjänster fortsätter och här är samarbete inom universitetet men också med de andra universitetsbiblioteken centralt.

I universitetens internationella och digitala utveckling kan universitetsbiblioteket spela en viktig roll. Det gäller stöd till forskning vad gäller publiceringar men kan också utvecklas till forskningsrådata och mer direkt stöd i forskningsprojekt. Den pedagogiska utvecklingen är inne i ett spännande skede inte minst vad gäller e-learning. I det digitala lärandet kan bibliotekets stödinsatser spela en viktig roll med e-media och andra tjänster. Genom att digitalisera material kan dessutom nya former av läromedel skapas.

Förslag till åtgärder

- Fortsätt utveckla lärmiljöerna.
- Samordna insatser med pedagogiska centra, som PIL och med språkstödet m.fl.
- Se biblioteket som en resurs i utveckling av det digitala lärandet.
- Fortsätt utveckla insatserna inom vetenskaplig kommunikation med stödet inom publicering samt vidga det till forskningsrådata.

Samordning och kommunikation med övriga delar av universitetet

Synpunkter om GUB från fakultet och institutioner

GUB bedöms ha bra kvalitet i verksamheten och det finns nöjdhet med bibliotekets insatser från bibliotekets användare. Som nämnts finns det synpunkter från fakulteterna som främst rör kostnadsnivån för bibliotekets olika verksamheter. I det ligger delvis en osäkerhet över vad som skall göras av universitetsbiblioteket och av andra aktörer inom universitetet, men också vad institutionerna får för sina bidrag till bibliotekets anslag. Det finns också en diskussion kring studiemiljöernas utveckling och vad som uppfattas som dubbelarbete.

Allt detta bör lyftas i en öppen dialog som skapar en positiv stämning och ett ömsesidigt förtroende samt bidrar till utvecklingen och kan få positiva ekonomiska konsekvenser. GUB:s kommunikation med fakultet och institutioner kan förbättras genom att det skapas en god kommunikationsstruktur, som bidrar till att GUB utvecklas i dialog med institutioner och fakulteter. Biblioteket behöver fortlöpande informera om sina insatser och aktiviteter samt vilken nytta det är för institutionerna. Fakulteterna behöver tydligt klargöra vad man önskar av utveckling och i sin tur informera om vad som är på gång och som berör biblioteket. Självfallet ser behoven olika ut mellan fakulteterna.

Det finns också åsikter kring media och detta är nog mindre förvånande. Medicinska fakulteten är kritisk till tryckt material, medan Humanistiska fakulteten vill satsa mer på tryckt material och gärna vill spara böcker mm. Här är det viktigt att förstå att GUB:s roll är att vara en resurs för samtliga behov vid universitetet.

Relation med förvaltningen

Kontakter med förvaltning vad gäller administrativa frågor fungerar bra. En viktig fråga är hur samarbetet mellan de båda organisationerna kan utvecklas utan att GUB är en del av förvaltningen. Så är till exempel Servicecenter på de fyra campusen nära lierat med GUB och här finns samordningspotential, dels för att effektivisera och undvika dubbelarbete, dels för att förbättra service till studenterna.

Studenterna – samarbete och synpunkter

I Göteborgs Universitets Studentkårer (GUS) remissvar till GUB:s förnyade verksamhetsuppdrag framgår det tydligt att GUB fyller essentiella funktioner för studenterna: kurslitteratur, stöd och utbildning i informationssökning, särskilt stöd för studenter med funktionsnedsättning samt erbjuder alternativ studiemiljö och studieplatser för studenterna oavsett fakultetstillhörighet.

Biblioteken är viktiga för studenterna som studieplats, ha gruppträffar, söka information och låna tryckt och digitalt material. Studentkåren är nöjd med biblioteksverksamhetens kvalitet – fysiska miljön, tillgängligheten, engagerad personal med yrkesglädje och möjligheten att söka information - och har genom olika instanser bra kontakt med GUB:s ledning. De olika campusen har sin samlade studiemiljö på de olika biblioteken.

GUS ser gärna att det blir än tätare kontakter mellan GUB och fakulteterna, men också att biblioteket marknadsför sina insatser mer till studenterna. Utbildning i informationssökning är bra men kunde utvecklas än mer. Bland det som också kunde förbättras är den tekniska utvecklingen, bl.a. fler e-böcker samt att universitetsbiblioteket kunde spela en större roll och bidra till utvecklingen av det digitala lärandet. Genom att mer integreras och vara en mer naturligt del av högskolepedagogiken utvecklas lärandet. Enligt studenterna är lärarna inte särskilt aktiva på biblioteken och förmedlar därför inte denna uppgift. GUS ser också gärna att universitetsbiblioteket får i uppdrag öka antalet studieplatser och mötesrum.

Förslag till åtgärder

- Förbättra kommunikationen med fakultet och institutioner rent generellt för att skapa en öppen och konstruktiv dialog och undvika dubbelarbete. Ett led i detta kan vara att skapa en kommunikationsstruktur där GUB ingår i vissa fora på institutionerna, t. ex. prefektråd.
- Fakultet och institutioner måste tydliggöra sina krav på biblioteksverksamheten.
- Tydliggör vad som ingår i det anslag som institutionerna betalar för.
- Lyft frågan om lärmiljöer till en övergripande nivå där samtliga inblandade aktörer (institutioner, GUB, studentkåren, studentstöd m. fl.) gemensamt utvecklar kostnadseffektiva lärmiljöer i samverkan.
- Utöka samarbete med förvaltningen vad gäller Servicecenter på de fyra campusen.
- Se över möjliga åtgärder till förbättringar utifrån Studentkårens remissvar.

Effektiviseringar och prioriteringar

Oavsett finansieringsmodell är det alltid viktigt utnyttja den förbättringspotential som finns och genomföra effektiviseringar, utveckla tvärgående processer och prioritera vad som skall göras. I effektivisering ligger också att se över möjligheter till ökat externt samarbete med andra lärosäten eller närstående organisationer, som Sahlgrenska sjukhuset.

Prioriteringar

Vad som kan läggas till är ofta enkelt, däremot svårare att bestämma vad som skall reduceras eller tas bort. Längre öppettider har inneburit en kostnadsökning men ger samtidigt bättre service. Utvecklingen mot fler digitala tjänster inklusive digitalisering av tryckt och annat material är en nödvändig förändring. Det innebär ökade utvecklingskostnader men ger också effektiviseringar i den löpande verksamheten.

Medier är ett prioriterat kostnadsområde som har förändrats stort både vad gäller tryckt/digitalt respektive hanteringen. Inköpen av främst e-medier är omfattande. Mediernas andel av den samlade omsättningen har ökat från 16% till 19,5%. Samtidigt har förändringen inneburit att personalkostnaderna för att hantera medier har sjunkit medan tillgång till media har ökat.

Effektivisera och göra bättre

En pågående centralisering vid GUB avser att både förbättra verksamheten och göra den billigare. Projekt för att centralisera backoffice-funktionerna är ett projekt där uppgifter samlas, vilket både effektiviserar och ger bättre kvalitet i verksamheten. Det har genomförts på andra bibliotek, bl. a. i Danmark, med framgång. Backofficefunktionerna som samordnas är katalogisering, tekniskt förvärv, fjärrinlån och inköpsförslag. Det är viktigt att GUB går vidare med andra effektiviseringar för att kunna finansiera utvecklingsinsatser och kunna öka kvalitén på fokusområden.

Tvärgående processer i en linjeorganisation är ofta nödvändiga för att samordna insatserna mellan avdelningar. Digitalisering är ett sådant område och omdömet bland andra universitetsbibliotek är att det fungerar väl på GUB. Som ett led i effektiviseringsåtgärder kan

det vara lämpligt att se över hur andra tvärgående processer fungerar och om det finns förbättringspotential.

Besparing – reducera utgifter

Det finns goda exempel på besparingar inom Göteborgs universitet. Så har förvaltningen gjort kraftfulla besparingar och bantat sin del av GU-omsättning från 7,1 % till 6,4 %.

Biblioteket bemannar diskar på 10 ställen. Kan GUB minska ner antalet bemanningsställen utan att närhet och service till användarna försämras? Ett mer dramatiskt förslag som reducerar lokal- och personalkostnaderna är att GUB koncentrerar verksamheten och i samarbete med fakulteterna bantar ner antalet serviceställen, minskar öppettiderna för biblioteken eller att de har stängt under vissa tider. Detta går inte i takt med studenternas synpunkter och denna studie lämnar det heller inte som förslag.

Förslag till åtgärder

- I dialog med övriga universitetet bör GUB successivt göra prioriteringar.
- Det är viktigt att gå vidare med ytterligare effektiviseringar.
- Se över tvärgående processer.
- Se över möjligheten att fördjupa samarbetet med medicinska biblioteken vid Sahlgrenska universitetssjukhuset.

Omdöme om GUB och hur gå vidare

Studien är inte en total utvärdering av biblioteksverksamheten vid Göteborgs universitet. Det har gjorts en kortfattad beskrivning av organisation, styrning, ekonomi samt verksamheten vid GUB, relationerna till övriga universitetet och synpunkter därifrån. Det har sedan kompletterats med jämförelser med fyra andra universitetsbibliotek.

GUB är en akademisk stödverksamhet och del av forskningens och pedagogikens infrastruktur vid universitetet. Hur svarar GUB mot kärnverksamhetens krav och önskemål? Vad kan GUB ändra för att tillgodose framtidens behov och finns det förändringspotential i organisationen?

En grundläggande värdering är att GUB har en bra kvalitet i verksamheten. Det finns alltid förbättringspotential och här kan verksamhetsuppdraget spela en viktig roll. Jämförelsen med de fyra andra lärosätenas bibliotek visar att verksamheten omfattar ”rätt” områden, men också att GUB bygger upp ny teknisk utveckling som är och kommer att vara viktiga stödfunktioner inom forskningens och undervisningens infrastruktur.

Presentationen av de andra lärosätenas bibliotek och kapitlet om förslag till åtgärder ger förhoppningsvis värdefull input till skrivande av verksamhetsuppdraget. Eventuellt skulle en djupare genomlysning av organisation, kultur och verksamhet kunna vara värdefullt stöd i det fortsatta arbetet med att genomföra verksamhetsuppdraget.

Utgångspunkten för verksamhetsuppdraget måste vara: *Varför* skall det göras och *Vad* skall göras. Sedan är det upp till universitetsbiblioteket att bestämma *Hur* det skall göras.